

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΙΘ' • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 144 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1996 • ΤΑΜΟΥΖ - ΑΒ 5756

50

Χρόνια από το Ολοκαύτωμα και την Ανασυγκρότηση του Ελληνικού Εβραϊσμού

T

Η ΔΕΥΤΕΡΑ 27 Μαΐου 1996 έγινε στην Αθήνα, στο Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής, η Τελετή για τα 50 χρόνια από το Ολοκαύτωμα και την ανασυγκρότηση του Ελληνικού Εβραϊσμού.

ΟΠΩΣ ΓΡΑΨΑΜΕ και στο προηγούμενο φύλλο των «Χρονικών» στην Τελετή παρέστησαν, μεταξύ άλλων: η κυρία Ιωάννα Τσάτσου, ο Πρόεδρος της Βουλής κ. Απ. Καζαλιάνης, ο Πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας κ. Μιλτ. Έβερτ, οι αντιπρόεδροι της Βουλής κ.κ. Πανσ. Ζακολίκος, Παν. Σγουρίδης και Παν. Κρητικός, ο αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κ. Γ. Αναστασόπουλος, ο υπουργός Παιδείας κ. Γ. Παπανδρέου ο οποίος ήταν και ο κύριος ομιλητής της εκδήλωσης, οι πρώην πρωθυπουργοί κ.κ. Κ. Μητσοτάκης, Γ. Ράλλης και Ιω. Γρίβας, ο υπουργός Εθνικής Άμυνας κ. Γεω. Αρσένης, ο υπουργός Πολιτισμού κ. Σ. Μπένος, ο υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Κ. Γείτονας, ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών κ. Γ. Ρωμαίος, ο υφυπουργός Παιδείας κ. Γ. Πασχαλίδης, ο πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών κ. Ιω. Πεσμαζόγλου, ο δήμαρχος Αθηναίων κ. Δ. Αβραμόπουλος, ο πρόεδρος του Συνασπισμού κ. Ν. Κωνσταντόπουλος, ο εκπρόσωπος της Πολιτικής Άνοιξης κ. Στ. Στεφανόπουλος, ο πρόεδρος του Συμβουλίου Επιζωοτείας κ. Β. Μποτόπουλος, ο πρόεδρος του Αρχείου Πάγου κ. Β. Κόκκινος, ο πρόεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου κ. Απ. Μπότσος, ο εκπρόσωπος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Επίσκοπος Μαρθάβνος κ.κ. Μελίτων, ο Έξαρχος του Παναγίου Τάφου κ.κ. Ειρηναίος, ο Ραβίνος Αθηνών κ. Ιακ. Αράφ, ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας κ. Αθ. Βασιλόπουλος, ο εκπρόσωπος των Ενόπλων Δυνάμεων υποπτεράρχος κ. Παν. Παπανικολάου, οι πρυτάνεις του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Αιμ. Μεταξόπουλος, του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ανδρ. Κιντής, του Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Θ. Γκαμαλέτσος, οι ακαδη-

μαϊκοί Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ιωάννης, κ.κ. Κ. Δεσποτόπουλος, Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, Π. Σακελλαρίδης, Γρ. Σκαλκιάς, οι καθηγητές κ.κ. Σ. Αγουρίδης, Ν. Αλιβιζάτος, Ι. Κονιδάρης, Δ. Μαργλιβέρας, Γ. Μποζώνης, Ηλ. Οικονόμου, Στ. Ροζάνης, οι βουλευτές κ.κ. Νικ. Γκελεσιτάθης, Μ. Γιαννάκου-Κουτσίκου, Δ. Δημοσθενόπουλος, Επ. Ζαφειρόπουλος, Ιω. Κεφαλογιάννης, Θ. Κασσίμης, Σωτ. Κούβελας, Αντ. Λιβάνης, Β. Μαγγίνας, Γ.Α. Μαγκάκης, Στ. Μάνος, Αγγ. Μπρωτάκος, η κα Φάνη Πάλλη-Πετρολιά, Δημ. Σιούφας και η κα Ψαρούδα-Μπενάκη, ο τέως γ.γ. του ΚΚΕ κ. Γρηγ. Φαράκος, οι τέως βουλευτές κ.κ. Γεω. Αποστολάτος, Γρ. Γιάνναρος, Β. Τσουδερού, ο ευρωβουλευτής κ. Μιχ. Παπαγιαννάκης, ο πρόεδρος της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης κ. Ευ. Κουλουμπής, ο νομάρχης Αττικής κ. Δ. Ευσταθιάδης, ο πρόεδρος της Ενώσεως Ελληνικών Τραπεζών κ. Θ. Καρατζάς, πρέσβεις του Ισραήλ κ. D. Sasson, των ΗΠΑ T. Niles, της Γερμανίας Fr. Reiche, του Καναδά D. Fraser, οι Έλληνες πρέσβεις κ.κ. Ελ. Δανέλλης, Ηλ. Κλης, Ν. Κουνινιώτης, Κων. Τσαμαδός, πρόεδροι και εκπρόσωποι των Εβραϊκών Κοινοτήτων και Οργανισμών και πολλοί δημοσιογράφοι.

ΠΑΡΕΣΤΗΣΑΝ επίσης οι ξένοι επίσημοι εκπρόσωποι των διεθνών Εβραϊκών Οργανώσεων: ο σύμβουλος του Προέδρου των ΗΠΑ και μέλος του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας Richard Schifter, ο αντιπρόεδρος του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου (W.J.C.) Kalman Sultanic, ο πρόεδρος της Αμερικανικής Εβραϊκής Επιτροπής (A.J.C.) Robert Rifkind, ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Εβραϊκού Συνεδρίου (E.J.C.) Eldred Tabachnik, οι αντιπρόεδροι και γεν. γραμματέας του E.J.C. Michael Kohn και Serge Cwajgenbaum, ο τέως πρόεδρος της Ισραηλινής Βουλής κ. Shlomo Hillel, συνοδευόμενος από τους Jack Levy και Shlomo Toledano, η πρόεδρος της WIZO Michal Modai, η πρόεδρος του Διεθνούς Συμβουλίου Εβραίων Γυναίκων June Jacobs, η σύμβουλος Εξωτερικών Υποθέσεων του αμερικανού γεροϋσιαστή Π. Σαρμπάνη Diane Ohlbaum, ο ραβίνος Leon Feldman γεν. γραμματέας της Διεθνούς Εβραϊκής Επιτροπής Διαθρησκειακών Σχέσεων του W.J.C., ο ραβίνος Andrew Baker διευθυντής του Τμήματος Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της A.J.C., ο αντιπρόεδρος του Κ.Ι.Σ. Ελβετίας David Akgonul-Arditi, ο πρόεδρος του Μπενέ Μπερίτ Βελγίου και εκδότης του περιοδικού «Los Muestrors» Moise Rahmani, ο αντιπρόεδρος του ευρωπαϊκού τμήματος του Μπενέ Μπερίτ David Levy - Bentolila, ο εκπρόσωπος της JOINT Manlio Dell' Ariccia, οι εκπρόσωποι της Ερυθράς Ασπίδος του Δαυΐδ Itamar και Edna Kott, ο εκπρόσωπος του Κ.Ι.Σ. Βουλγαρίας Aron Solomon Bali, ο εκπρόσωπος του τμήματος του Σικάγο της A.D.L. Joel Sprayregen, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Σάσεξ και συγγραφέας κ. Mark Mazower και ο εκπρόσωπος του Συμβουλίου Αποδήμου Ελληνισμού και του Ελληνο-Αμερικανικού Κογκρέσου Andrew Manatos.

Στο σημερινό τεύχος δημοσιεύουμε τα κείμενα των Μηνυμάτων που ελήφθησαν και των ομιλιών που εκφωνήθηκαν.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Το Μέγαρο της Παλαιάς Βουλής όπου έγινε η τελετή για τα 50 χρόνια από την ανασυγκρότηση του Ελληνικού Εβραϊσμού.
The Old Parliament House where the ceremony for the 50th anniversary of the reconstruction of the Greek Jewry was held.

Μήνυμα του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Στεφανόπουλου

*Για τα πενήντα χρόνια
από το Ολοκαύτωμα
και την Εβραϊκή
Ανασυγκρότηση*

Ε

ΓΚΛΗΜΑ κατά της ανθρωπότητας υπήρξε η αποτροπαική πράξη εξολοθρευσεως εκατομμυρίων Εβραίων συνανθρώπων μας που, χωρίς κανέναν λόγο, χάθηκαν άδικα αφηνοντας, με την παράλογη απώλειά τους, μέγα όνειδος στην ιστορία του ανθρώπου.

Είναι νωπή ακόμα η ανάμνηση του ξεκληρισματος αυτού σ' εκείνους που έζησαν την τραγική εκείνη στιγμή της πορείας του ανθρώπινου γένους στη γη. Δυστυχώς εμφανίζονται και πάλι άφρονες που αποπειρώνται την αναβίωση πολιτικών ιδεών και δράσεων βασισμένων στην διάκριση ανάμεσα σε φυλές και θρησκείες. Χρέος όλων μας είναι να αναλώσουμε κάθε προσπάθεια για την ευαισθητοποίηση των νέων γενεών απέναντι στα χρούσματα του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της δράσεως ακραίων ομάδων στο σύγχρονο κόσμο. Το πρόσφατο δραματικό παρελθόν του Ολοκαυτώματος πρέπει να διδάξει ότι οιοσδήποτε διαχωρισμός και διάκριση των ανθρώπων με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους είναι εντελώς απαράδεκτος. Σήμερα κλίνουμε το γόνυ στη μνήμη αυτών που οδηγήθηκαν στην τραγική σφαγή.

Γνωρίζω πως, στο χώρο αυτό, είναι παρόντες συγγενείς των θυμάτων και επιζήσαντες από την αποτροπαική επιχείρηση εξάλειψης του εβραϊκού γένους. Απειθυνόμενος σ' αυτούς θέλω να εκφράσω την βαθιά και πάντα επίκαιρη οδύνη που προκαλεί στον ελληνικό λαό η μνήμη του Ολοκαυτώματος στο οποίο χάθηκαν και πενήντα χιλιάδες Ελλήνων Εβραίων της Θεσσαλονίκης με αποτέλεσμα τον αφανισμό της πιο ανθηρής ισραηλιτικής κοινότητας της Ελλάδος. Ας σημειώσω, όμως, και την ικανοποίηση που αισθανόμεθα όλοι από την εντυπωσιακή ανασυγκρότηση που πέτυχαν οι Εβραίοι αδελφοί μας στο διάστημα των πενήντα ετών που πέρασαν από την φοβερή εκείνη περίοδο.

Εύχομαι, εκ βαθέων, στους απανταχού αλλά ιδιαίτερος στους Έλληνες Ισραηλίτες την, χωρίς ανησυχίες και φόβους, συνέχιση της προόδου τους, δημοφιλότητα, ευημερία και ειρηνική συμβίωση με όλους.

Μήνυμα του Γεν. Διευθυντή της UNESCO κ. Federico Mayor

Για το Ολοκαύτωμα
των Ελλήνων Εβραίων

Εάν θα έπρεπε να διαλέξω ένα μοναδικό παράδειγμα του απαράδεκτου στην ανθρώπινη κοινότητα, που θέλει να είναι άξια του ονόματός της, θα διάλεγα, χωρίς αμφιβολία, το παράδειγμα του αποκλεισμού και ειδικότερα εκείνου του απόλυτου – που φτάνει στο σημείο να αρνείται το δικαίωμα της ζωής – και που στηρίζεται στη διάκριση της

φυλής ή της θρησκείας.

Θα αναρωτιόμαστε για πολύ καιρό ακόμα για τις ρίζες του ρατσισμού και του αντισημιτισμού που επιτρέπουν στο Ολοκαύτωμα και τη γενοκτονία να αμαυρώνουν το σύνολο του ανθρωπίνου γένους.

Σήμερα, σ' αυτή την εκδήλωση, τιμούμε **το καθήκον της μνήμης.**

Μιας μνήμης κατ' αρχήν οδυνηρής, εφ' όσον πρέπει να θυμηθούμε μια σκοτεινή περίοδο της ιστορίας του εβραϊκού λαού, της ιστορίας της Ελλάδος, της ιστορίας του κόσμου.

Μιας μνήμης, επίσης, αδελφικής, δεδομένου ότι δημιουργήθηκε μια αλληλεγγύη χωρίς την παραμικρή ρωγμή μεταξύ των Ελλήνων Αντιστασιακών, χωρίς διάκριση καταγωγής ή θρησκείας, που επεκτάθηκε στο σύνολο του ελληνικού πληθυσμού. Μιας μνήμης ηρωικής, εφ' όσον ορισμένοι διέτρεξαν εξαιρετικό κίνδυνο για να σώσουν άλλους.

Μιας μνήμης γόνιμης, εφ' όσον στο τέλος του Πολέμου είδαμε να συνεχίζεται αυτή η αλληλεγγύη μια και το ελληνικό κράτος δεν στέρησε από την εβραϊκή κοινότητα το δικαίωμα της επανάκτησης των περιουσιών που είχαν εγκαταλειφθεί λόγω της απουσίας κληρονόμων.

Για να εκπληρώσουμε το καθήκον της μνήμης θα πρέπει να αναλάβουμε επισήμως μια υποχρέωση, εκείνη της εμμονής στην αλληλεγγύη σε παγκόσμια κλίμακα. Κατά του μίσους, κατά της βίας και του πολέμου, κατά της επιθυμίας της εκδίκησης. Θα πρέπει να προωθούμε συνεχώς, μέσω της ανέλιξης του πνεύματος των ανθρώπων, την υπεράσπιση της ειρήνης. Αυτή είναι αποστολή της UNESCO σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ. Πρόκειται για την υποχρέωση που αναλαμβάνει κάθε μέρα, διά μέσου των προγραμμάτων της, διά μέσου των ενεργειών των στελεχών και των συνεργατών της σ' όλο τον κόσμο. Για να τιμήσει αυτή ακριβώς την υποχρέωση ζητά τη συμπαράστασή σας.

“ Για να εκπληρώσουμε
το καθήκον της μνήμης
θα πρέπει να αναλάβουμε επισήμως
μια υποχρέωση,
εκείνη της εμμονής στην αλληλεγγύη
σε παγκόσμια κλίμακα.

Κατά του μίσους, κατά της βίας
και του πολέμου, κατά της περιφρόνησης,
κατά της επιθυμίας της εκδίκησης.
Θα πρέπει να προωθούμε συνεχώς,
μέσω της ανέλιξης του πνεύματος
των ανθρώπων,
την υπεράσπιση της ειρήνης. ”

ήμερα κληθήκαμε εδώ για να θυμηθούμε μαζί το Ολοκαύτωμα. Ένα από τα μεγαλύτερα παγκόσμια συλλογικά εγκλήματα. Ένα

έγκλημα που ήταν ταυτόχρονα πολιτικό, ανθρώπινο και πολιτιστικό, που σημάδεψε τη σύγχρονη ιστορία του κόσμου.

Στα πλαίσια αυτού του Ολοκαυτώματος ο ελληνικός λαός είχε σημαντικές απώλειες, σε όλες τις πόλεις και κυρίως απώλεσε τη μεγάλη και πολύτιμη για το έθνος μας ελληνική Εβραϊκή Κοινότητα της Θεσσαλονίκης. Πριν από μερικές ημέρες βρέθηκα στη Θεσσαλονίκη και μαζί με τον Δήμαρχο επισκεφθήκαμε την τοποθεσία όπου θα τοποθετηθεί, ελπίζουμε μέσα στο 1997 ταυτόχρονα και με εορτασμούς που θα καθιερώσουν τη Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης, το μνημείο που θα θυμίζει στους αιώνες την Εβραϊκή Κοινότητα της Θεσσαλονίκης και τη μοίρα της.

Το μνημείο αυτό είναι μία οφειλή της Ελληνικής Πολιτείας προς την Εβραϊκή Κοινότητα. Μια οφειλή που έπρεπε χρόνια τώρα να έχει εξοφληθεί. Ήρθε η στιγμή να το πράξουμε και θα το πράξουμε αποφασιστικά και γενναίως.

Η Εβραϊκή Κοινότητα γιορτάζει ταυτόχρονα σήμερα τα 50 χρόνια από την ανασυγκρότησή της. Είναι ένα πολύτιμο τμήμα της ελληνικής κοινωνίας. Η συμβολή της στην οικονομία μας, στην επιστήμη, στα Γράμματα, στον πολιτισμό είναι ανεκτίμητη. Και όπως παλαιότερα έτσι και τώρα είναι ιδιαίτερος τίτλος υπερηφάνειας πιστεύω για τον

Έλληνα πολίτη να βρίσκουμε στην καθημερινότητα, στις ιδέες που κυρια-

ρχούν στην κοινωνία και στην πολιτική μας πρακτική κυρίαρχη την έννοια της απόλυτης ταύτισης αυτής της Κοινότητας με το έθνος μας. Της απόλυτης ισοτιμίας, της αποδοχής της και του απολύτου σεβασμού προς τη θρησκευτική της ιδιαιτερότητα όπως και σ' όλο τον κόσμο. Υπάρχουν και στην Ελλάδα ιδέες από αυτές που ορθότατα αποκάλεσε ένας συγγραφέας ως «αυγό του φιδιού» και, όπως σ' όλο τον κόσμο, το χρέος της Πολιτείας, το χρέος των πολιτικών εκπροσώπων του λαού, το χρέος των διανοουμένων είναι η στράτευση και η έγκαιρη αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Αυτό το πράττουμε ο καθένας ατομικά και όλοι μαζί μέσα στα πλαίσια της εντεταμένης δράσης. Ας θυμόμαστε το Ολοκαύτωμα, ας τιμούμε την ιδιαιτερότητα των συμπατριωτών μας, για να μην εκκολλαφθεί το «αυγό του φιδιού», για να μην υπάρξει ξανά ποτέ πια μισανθρωπία, αντισημιτισμός, γενοκτονία. Αυτό νομίζω είναι το μήνυμα του σημερινού εορτασμού και θέλω με την ευκαιρία αυτή να συγχαρώ για την παρουσία τους και να χαιρετίσω τους εκπροσώπους της διεθνούς κοινότητας που μας επισκέπτονται και τους οποίους είχα την τιμή να δεχθώ στο υπουργείο Εξωτερικών και να έχω μια αρετά χροσμή και για μένα και γι' αυτούς ελπίζω συζήτηση για τα πράγματα της περιοχής. Ευχαριστώ πολύ κύριε Πρόεδρε.

“ Ας θυμόμαστε το Ολοκαύτωμα, ας τιμούμε την ιδιαιτερότητα των συμπατριωτών μας, για να μην υπάρξει ξανά ποτέ πια μισανθρωπία, αντισημιτισμός, γενοκτονία ”

Ο χαιρετισμός του υπουργού Εξωτερικών κ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΑΓΚΑΛΟΥ

“Τιμάμε την Ελληνική Πολιτεία γιατί αμέσως μετά το Ολοκαύτωμα με τίμια θέληση, ασχολήθηκε με τα προβλήματα των Ελλήνων Εβραίων το θρήσκευμα πολιτών της.”

**Η ομιλία
του προέδρου
του Κεντρικού
Ισραηλιτικού
Συμβουλίου
Ελλάδος
κ. ΝΙΣΗΜ ΜΑΪΣ**

Η ΑΠΟΨΙΝΗ ΤΕΛΕΤΗ που τιμάμε με την παρουσία σας και για την οποία εκ μέρους του Ελληνικού Εβραϊσμού σας ευχαριστώ, είναι αφιερωμένη σε δύο εποχές: Η

πρώτη είναι συγκινησιακή μια και τιμάμε τα 50 χρόνια από το τραγικό Ολοκαύτωμα. Η δεύτερη επέτειος είναι μνημειώδης αφού αναφέρεται στα 50 χρόνια από την αναδημιουργία των οργάνων εκπροσωπήσεως του Ελληνικού Εβραϊσμού, αναδημιουργία που επιτεύχθηκε με την αμέριστη συμπαράσταση της Ελληνικής Πολιτείας κι εβραϊκών Οργανισμών του εξωτερικού.

Πριν σας απασχολήσω με τη σημασία της αποψινής τελετής, θα μου επιτρέψετε βαθύτατα να ευχαριστήσω τον Υπουργό Εξωτερικών κ. Θεόδωρο Πάγκαλο ο οποίος με άποψη προοπτικής στην αντιμετώπιση θεμάτων ανέλαβε τη φιλική πρωτοβουλία να συνδιοργανώσει το Υπουργείο του αυτήν την εκδήλωση και τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Γιώργο Παπανδρέου, ο οποίος μέσα στο όλο πνεύμα ανοιχτής συνεργασίας που τον διακρίνει, δέχτηκε να είναι ο επίσημος ομιλητής. Ευχαριστώ επίσης τον διεθνή πνευματικό οργανισμό, την UNESCO, η οποία έθεσε υπό την αιγίδα της την όλη εκδήλωση.

Το Ολοκαύτωμα των 6 εκατομμυρίων ομοθρήσκων μας δεν έχει προηγούμενο στην παγκόσμια ιστορία.

Από τη βάρβαρη Λίθινη Εποχή μέχρι τον πολιτισμένο 20ό αιώνα έχουν κατ' επανάληψη εξοντωθεί λαοί, έχουν καταστραφεί χώρες, έχουν εξαφανισθεί πολιτισμοί. Ποτέ όμως άλλοτε δεν έχει ξανασημφεί ένα παρόμοιο Ολοκαύτωμα, δηλαδή ένα συστηματικά και επιστημονικά προπαρασκευασμένο ομαδικό έγκλημα εναντίον εκατομμυρίων ανθρώπων για μόνο τον λόγο της θρησκείας τους. Σήμερα, μισό αιώνα μετά, παρὰ

τις προσπάθειες των ιστορικών ερευνητών υπάρχουν στοιχεία της εγγληματικής ενέργειας των Ναζί και των συννευόνων τους που δεν έχουν ακόμα αποκαλυφθεί. Τα αγκεία της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως, στα οποία έχουν περιέλθει τα αντίστοιχα ναζιστικά, είναι γεμάτα από συνταρακτικά ντοκουμέντα τα οποία όταν στο εγγύς μέλλον - όπως πιστεύω - θα έλθουν στο φως της δημοσιότητας θα κάνουν διάφορες χώρες να αισθανθούν ντροπή για την αμέλεια, την αδιαφορία ή και την έμμεση συμμετοχή τους στον εξοντωτικό διωγμό των 6 εκατομμυρίων αθώων ανθρώπινων ψυχών.

Σ' αυτές τις χώρες, οι οποίες είναι υπόλογες στην παγκόσμια συνείδηση, δεν συμπεριλαμβάνεται η δική μας πατρίδα, η Ελλάδα. Στη μικρή Ελλάδα, κοιτίδα της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και της ελευθερίας, τον καιρό της μαζικής εξόντωσης κινητοποιήθηκαν όλες οι επώνυμες κι ανώνυμες δυνάμεις για να σώσουν τον Εβραίο συμπατριώτη, το γείτονα, το φίλο. Η προσπάθεια, βέβαια, δεν κρίνεται με το αποτέλεσμα, δεδομένου ότι οι Εβραίοι της Ελλάδος είμαστε μεταξύ των πρώτων στον αριθμό των θυμάτων αφού εξοντώθηκε το 86% του πληθυσμού. Σ' αυτές τις περιπτώσεις εκείνο που κρίνεται είναι η αγαθή προαίρεση. Και γι' αυτή την καλή πρόθεση, στα 50 χρόνια που πέρασαν από τότε, μας έχει δοθεί κατ' επανάληψη η ευκαιρία στα αντιπροσωπευτικά όργανα του Ελληνικού Εβραϊσμού να εκφράσουμε, σε ειδικές τελετές, τη βαθιά ευγνωμοσύνη μας στην Ελληνική Εκκλησία (στον Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, σε πολλούς Μητροπολίτες αλλά και σε αγαθούς Λευίτες), στην πνευματική ηγεσία (με επικεφαλής την Ακαδημία Αθηνών, τις τότε υπάρχουσες Ανώτατες Σχολές, τα λογοτεχνικά σωματεία), στον επιστημονικό κόσμο (τους Δικηγορικό, Ιατρικό, Φαρμακευτικό, Οδοντιατρικό, Συμβολαιογραφικό

συλλόγους κ.λπ.) τον επιχειρηματικό κόσμο (Εμποροβιομηχανικά Επιμελητήρια και Συλλόγους) καθώς και την τότε σε κρίσιμα θέματα διαπλεκόμενη Αστυνομία Πόλεων για τα όσα έπραξαν για μας. Χαίρομαι που απόψε μου δίνεται η ευκαιρία να επαναλάβω ότι η ευγνωμοσύνη μας θα είναι αιώνια. Κι από μας κι από τα παιδιά μας.

Σκοπός της σημερινής τελετής είναι να τιμηθούν όσοι, μετά την Κατοχή, συνέβαλαν στην αναδημιουργία των κοινοτικών οργάνων του Ελληνικού Εβραϊσμού.

Θα αναζητήσω τη μνήμη των παλαιότερων στο 1945. Η περίοδος της πανεθνικής περιόδου του θανάτου, της μαύρης Κατοχής, είχε περάσει. Η Ελλάδα ήταν ελευθερωμένη, αλλά εντελώς κατεστραμμένη. Ολόκληρες πόλεις και χωριά είχαν ερημώσει, το μεγαλύτερο μέρος του λαού είχε συγκεντρωθεί στα αστικά κέντρα σε αναζή-

τηση του επιούσιου, ολόκληρες περιοχές της χώρας δεν ελέγγονταν από την κυβέρνηση, οι δημόσιες υπηρεσίες υπολειπονόχουσες, οι συγκοινωνίες ήταν διαλυμένες, το επισιτιστικό πρόβλημα κυριαρχούσε ως πρωταρχική μέριμνα των αρχών αλλά και ως καθημερινή έγνοια των απλών πολιτών, περιορισίες είχαν καταστραφεί ή είχαν αλλάξει χέρια, μια κοινωνία διαρρημένη αναζητούσε διεξόδους για να επιβιώσει.

Μέσα σ' αυτό το βιβλικό χάος υπήρχαμε και εμείς οι Εβραίοι. Άλλοι επιστρέψαμε από τα στρατόπεδα του θανάτου, άλλοι βγαίναμε από τους κορυφώνες όπου μας φύλαγαν οι Χριστιανοί Συνέλληνες, άλλοι κατεβάναμε από τα βουνά της Εθνικής Αντιστάσεως. Βρήκαμε τις οικογένειές μας διαλυμένες. Αναζητούσαμε τους συγγενείς μας και δεν υπήρχαν, ούτε κανένας μπορούσε να μας πληροφορήσει

“ Ο μόνος δρόμος που οδηγεί στην πραγματική «ειρήνη του σύμπαντος κόσμου» περνά μέσα από την καταδίξη της μισαλλοδοξίας, των προκαταλήψεων, του ρατσισμού και των διακρίσεων. ”

Από την τελετή στην Παλαιά Βουλή. Από αριστερά η εκπρόσωπος της UNESCO και Clara James, ο αρχηγός της Αξιοματικής Αντιπολίτευσης κ. Μιλτιάδης Έβερτ, ο Πρόεδρος της Βουλής κ. Απόστολος Καζιλιάνης, ο υπουργός Εξωτερικών κ. Θεόδωρος Παγζαλιός και ο πρόεδρος κ. Richard Sheifter, μέλος του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ.

για την τύχη τους. Ψάχναμε το βιος μας κι αυτό ήταν διαρπαγμένο, χαμένο. Αποζητούσαμε τη βοήθεια των κοινοτήτων μας και τις βρήκαμε διαλυμένες, ανύπαρκτες. Προσφεύγαμε στην ικεσία του Θεού αλλά οι Συναγωγές μας ήταν κατεστραμμένες, ρημαγμένες, οι θρησκευτικοί λειτουργοί είχαν κι αυτοί χαθεί στα στρατόπεδα της ντροπής. Πουθενά φως, από πουθενά βοήθεια!

Τότε, μια ομάδα ομοθρήσκων, πραγματικά και κυριολεκτικά αιμνήστων, ανέλαβαν την προσπάθεια της ανασυντάξεως του Ελληνικού Εβραϊσμού. Από την αρχή, από το μηδέν.

Στην αγωνιώδη αυτή προσπάθεια της ελπίδας δύο παράγοντες μάς συνέτρεξαν:

Ο πρώτος ήταν οι εβραϊκοί Οργανισμοί του εξωτερικού, και κυρίως των ΗΠΑ, μια και εκείνοι της Ευρώπης βρισκότουσαν στην ίδια κατάσταση με μας. Οι Οργανισμοί αυτοί συμπεριέλαβαν τον Ελληνικό Εβραϊσμό στα πλαίσια της μέριμνάς τους, βοήθησαν στην αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών μας, ενίσχυσαν την περίθαλψη ασθενών κι αναξιοπαθούντων αδελφών μας, μερίμνησαν για την επαγγελματική αποκατάσταση και την τεχνική επιμόρφωση των νέων ατόμων. Από την άλλη πλευρά, το τότε νεοσύστατο Κράτος του Ισραήλ άνοιξε τις πόρτες του για να δεχθεί διασωθέντες από τα στρατόπεδα του θανάτου αδελφούς μας.

Ο κυριότερος όμως παράγοντας που μας συμπαραστάθηκε, εκείνος χωρίς τον οποίο τίποτα δεν θα μπορούσε να γίνει, ήταν η Ελληνική Πολιτεία. Οι ενέργειές της υπέρ των Εβραίων την υψώνουν ψηλά στην κοινή συνείδηση δεδομένου ότι στα τόσα μεγάλα και σημαντικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η τότε κυβέρνηση είχε την τιμία θέληση να ασχοληθεί και με τα προβλήματα των Εβραίων το θρήσκευμα πολιτών της. Στα πρακτικά των συνεδριάσεων του μόλις τότε οργανωθέντος Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος καταγράφονται συχνές συναντήσεις της ηγεσίας του με τους Κωνσταντίνο Τσαλδάρη, Θεμιστοκλή Σοφούλη, Σοφοκλή Βενιζέλο, Αλέξανδρο Διομήδη, με υπουργούς, με γενικούς διευθυντές υπουργείων. Και πάνω απ' όλα καταγράφεται η ζωοποιός προστα-

σία του Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού, μία προστασία που είχε αρχίσει, όπως προαναφέρθηκε, από τα μαύρα χρόνια του Ολοκαυτώματος και συνεχίστηκε μέχρι την ύστατη ώρα του θανάτου του, τιμώντας έτσι την ανθρωπινή φύση και τη θρησκευτική του ιδιότητα.

Στην περίοδο της εθνικής ανασυγκροτήσεως που ακολούθησε, οι αποδεκατισμένοι Εβραίοι μαζί με τους άλλους Έλληνες δούλεψαμε χέρι-χέρι, ψυχή με ψυχή για τη δημιουργία της μεταπολεμικής Ελλάδος. Ο Ελληνικός Εβραϊσμός, που είναι από τις παλαιότερες κοινότητες στον ευρωπαϊκό χώρο, με μια συνεχή παρουσία 2.300 χρόνων σ' αυτή τη γη, κατόρθωσε να αναστηλώσει τα μνημεία και τις μνήμες που θέλησαν να εξαφανίσουν ο Ναζισμός και ο Ρατσισμός. Η Ελλάδα αυτής της νέας περιόδου, παρά τις μεγάλες καταστροφές και πληγές της, σύντομα κατόρθωσε να φτάσει στα προπολεμικά επίπεδα της εθνικής της οικονομίας και της κοινωνικής συγκροτήσεώς της και γρήγορα τα ξεπέρασε. Η αναγνώριση αυτού του επιτεύγματος ανήκει σ' ολόκληρο το λαό της χώρας μας.

Σήμερα η ιστορική μνήμη γυρίζει στα περασμένα. Ευχαριστούμε και τιμούμε τους αδελφούς οργανισμούς του εξωτερικού, ευχαριστούμε και τιμούμε την Ορθόδοξη Εκκλησία, την πολιτειακή και πολιτική ηγεσία, τη δημόσια διοίκηση, τις αρχές, τους λειτουργούς της Ελληνικής Πολιτείας, την τοπική αυτοδιοίκηση, οι οποίοι μας συμπαραστάθηκαν στις δύσκολες ώρες της ανασυντάξεως από το χάος της καταστροφής. Χωρίς αυτούς θα είχε χαθεί στο πέλαγος της απελπισίας και το υπόλοιπο του Ελληνικού Εβραϊσμού. Αν οι εναπομείναντες Εβραίοι μπορούσαμε να ανασυντάξουμε τις δυνάμεις μας, το οφείλουμε σε όλους αυτούς. Τελειώνοντας, κι ατενίζοντας το μέλλον, θα ήθελα να πω ότι ο μόνος δρόμος που οδηγεί στην πραγματική «ειρήνη του σύμπαντος κόσμου» περνά μέσα από την καταδίκη της μισαλλοδοξίας, των προκαταλήψεων, του ρατσισμού και των διακρίσεων. Αυτός δε είναι ο μεγάλος δρόμος της παιδείας τον οποίο υπηρετούν τα ιδεώδη των πολιτισμών των αρχαίων λαών της Μεσογείου.

“ Η παιδεία ευθύνεται για τη μετατροπή του φυσιολογικού ενστίχτου, της απόλυτης αποδοχής σε φυλετικό μίσος... ”

TΑ ΠΑΙΔΙΑ γεννιούνται χωρίς προκαταλήψεις. Γενετικό στοιχείο που να προκαλεί τη μισαλλοδοξία δεν υπάρχει. Στην παιδική χαρά, κανένα παιδί δεν ξεχωρίζει το φίλο του, από το χρώμα του. Κανένα παιδί δε διαλέγει τους φίλους του ανάλογα με τη θρησκεία τους. Ποτέ δεν έχει βρεθεί παιδί που να λέει «θα παίξω μαζί σου μόνο αν είσαι Έλληνας» ή το αντίθετο «δε παίξω μαζί σου επειδή είσαι Έλληνας». Πώς εξηγείται λοιπόν το γεγονός ότι μερικά παιδιά, όταν γίνονται ενήλικες, έχουν βαθιά ριζωμένες τις προκαταλήψεις, τον ρατσισμό και το μίσος στη συνείδησή τους; Τί τους συμβαίνει όταν μεγαλώνουν, που μετατρέπει το φυσιολογικό τους ένστικτο, της απόλυτης αποδοχής, σε φυλετικό μίσος;

Η απάντηση βρίσκεται στην παιδεία. Από τον γονιό, το σχολείο μέχρι και την εκπαίδευση που ασκεί σήμερα το πλέγμα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Προέρχεται από ένα σχολείο που διδάσκει ένα σύστημα αξιών που δεν βασίζεται στην ανεκτικότητα των άλλων, διαφορετικών από εμάς. Ένα σχολείο προσηλωμένο σε απόλυτες αλήθειες, παταγαλίες και με έλλειψη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης. Ένα σχολείο που δεν ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των παιδιών, τη συλλογική εργασία, που δεν αναδεικνύει ως στοιχείο μάθησης, εμπλουτισμού, πολιτιστικής δημιουργίας - το διαφορετικό, το άλλο. Προέρχεται επίσης από ένα κράτος

που δεν έχει ευαισθητοποιηθεί για να αποτρέψει την θεσμοποίηση της μισαλλοδοξίας ή ακόμα χειρότερα, ένα κράτος που ενισχύει τις προκαταλήψεις και τις αποστάσεις μεταξύ ανθρώπων και λαών.

Προέρχεται από τα Μέσα Ενημέρωσης που εύκολα βάζουν ταμπέλες, εύκολα βγάζουν συμπεράσματα, και διαμορφώνουν στερότυπα με τα οποία πιο εύκολα πουλάνε την εйдση ή την τηλεταινία τους.

Στην παγκόσμια ιστορία, συναντούμε πολλές ομάδες ανθρώπων που υπέστησαν καταδίωξη ή διάκριση λόγω φυλής, εθνικότητας και θρησκείας.

Είναι ακόμα αδιανόητο ότι στον αιώνα μας υπήρξαν γενοκτονίες, ότι υπήρξαν εξολοθρευσεις με τον πιο βίανασο τρόπο, ενώ παράλληλα δεν κατάφερε η ανθρωπότητα να αντισταθεί και να αποτρέψει τη βαρβαρότητα αυτή.

Είναι αδιανόητο ότι στα επιτεύγματά μας, ως ανθρώπινο γένος, μπορούμε να συγκαταλέγονται οι πιο μεγάλες ανακαλύψεις, οι πιο μεγάλες τεχνολογικές προόδους, να μπορεί ο άνθρωπος να υπερβεί εαυτόν και να φθάσει στο φεγγάρι, αλλά να μην έχει μπορέσει να βρει τους τρόπους και τους κανόνες της ειρηνικής συνύπαρξης, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διασφάλισης των στοιχειωδών όρων ανθρωπίνης διαβίωσης για όλους.

Είναι αδικαιολόγητο ότι οι άνθρωποι δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν τα αισθήματα μίσους για τον διπλανό τους.

Μια από τις πιο μαύρες σελίδες

**Η ομιλία
του υπουργού
Εθνικής
Παιδείας και
Θρησκευμάτων
κ. ΓΙΩΡΓΟΥ Α.
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ**

Η ομιλία του υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. ΓΙΩΡΓΟΥ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

στην ιστορία της ανθρωπότητας ήταν το Ολοκαύτωμα του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Οκτώ περίπου εκατομμύρια ανθρώπων δολοφονήθηκαν συστηματικά την περίοδο 1939-1945. Σχεδόν 6 εκατομμύρια εξ αυτών ήταν Εβραίοι της Ευρώπης. Περίπου τρία εκατομμύρια δολοφονήθηκαν σε κέντρα εξολόθρευσης, θαλάμους αερίων κ.λπ. Ενάμισι εκατομμύριο σκοτώθηκαν από οπλοφόρους εκτελεστές και 600.000 απεβίωσαν σε γκέτο. Αυτή η γενοκτονία ήταν άνευ προηγουμένου.

Είναι, ως φόρο τιμής στις χαμένες ζωές, την επέτειο των 50 χρόνων του ολοκαυτώματος, που συγκεντρωνόμαστε σήμερα, για να μην πάψουμε να θυμόμαστε. Η μνήμη πρέπει να μείνει ζωντανή, όσο και εάν μας ενοχλεί, για να χαράξουμε στη συνείδησή μας ότι χρειάζεται να δώσουμε τέλος στη μισαλλοδοξία, να αποτρέψουμε στο μίσος να είναι η κατευθυντήρια δύναμη στις ανθρώπινες σχέσεις μας.

Η χωρίς προηγούμενο συστηματική εξολόθρευση έδρασε καταλυτικά στην προώθηση, για πρώτη φορά στην ιστορία, μιας διεθνούς προσπάθειας καταπολέμησης παρόμοιων αποτρόπαιων μορφών διάκρισης.

Το 1945, ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ δηλώνει, πως ένας από τους σκοπούς του είναι, της δράσης για το «σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών για όλους ανεξαρτήτου φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας». Το 1948 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, νομοθέτησε την Παγκόσμια Δήλωση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Universal Declaration of Human Rights). Το 1976, οι Διακηρύξεις του ΟΗΕ περί Πολιτικών και Αστικών δικαιωμάτων ετέθησαν σε ενεργοποίηση. Πιο συγκεκριμένα αναφέρομαι στη «Διακήρυξη για την Αποτροπή και την Τιμωρία της Γενοκτονίας» καθώς επίσης και την «Απάλειψη όλων των Μορφών Φυλετικής Διάκρισης». Θετικά βήματα. Όχι επαρκή.

Είμαι υπερήφανος που η Ελλάδα, πάντα πιστή στις δημοκρατικές αξίες και τα δημοκρατικά ιδεώδη που έδωσε στον πολιτισμό, δε λύγισε κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκόσμιου Πολέμου. Πολέμησε και αντιστάθηκε στο φασιστικό ρατσισμό - του Ναζισμού - και αυτό

σαν ένα κράτος, Χριστιανοί και Εβραίοι εξίσου.

Οι Εβραίοι βρίσκονται στην Ελλάδα από την αρχαιότητα. Αλλά το 1492, μετά τους διωγμούς από την Ισπανία, υπήρξε μια μαζική άφιξη των Εβραίων στην Ελλάδα. Οι περισσότεροι απ' αυτούς εγκαταστάθηκαν στην Θεσσαλονίκη, η οποία υπήρξε πάντοτε η πόλη που δέχθηκε τους καταδιωγμένους όλων των εθνοτήτων και θρησκειών. Στον 20ό αιώνα, οι Εβραίοι της Ελλάδος είχαν κοινότητες σε διάφορες περιοχές του ελλαδικού χώρου. Συγκεκριμένα είχαν απλωθεί σε όλη την βόρεια και δυτική Ελλάδα, την Αττική, στα νησιά του Ιονίου καθώς και στα νησιά των Δωδεκανήσων.

Η συμβίωση Χριστιανών και Εβραίων υπήρξε αρμονική. Τα δε ελαχιστότατα επεισόδια που σημειώθηκαν δεν προερχόταν από την ψυχή της λαϊκής βάσης αλλά οφειλόταν σε τοπικά συμφέροντα ή από τη δραστηριότητα αζοαίων ανθρώπων.

Η συνεχής συμβολή των Ελλήνων Εβραίων στην ανάπτυξη του ελληνοισμού και η συμπόνια μεταξύ Χριστιανών και Εβραίων στα μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά και στις μικρές επαρχιακές πόλεις αποδείχθηκε στην ώρα της κρίσης, όταν κατά το ολοκαύτωμα, οι χιτλερικοί μεθοδικά έθεσαν σ' εφαρμογή το πρόγραμμα της «τελικής λύσης». Επώνυμοι τοπικοί παράγοντες - Μητροπολίτες, Δήμαρχοι, πρόεδροι σωματείων και άλλοι - αλλά ιδιαίτερα και αυτό είναι το πιο σημαντικό, ο λαός, ο απλός ανώνυμος λαός, προμάχησε, με κίνδυνο της ζωής του καθώς και της οικογένειάς του, για να σώσει τον Εβραίο γείτονα και φίλο.

Οι παράγοντες που άλλαξαν αυτούς τους παριστάμενους σε ενεργούς πολίτες ήταν οπωσδήποτε ένα εσωτερικό σύστημα αξιών που τόνιζε την κοινή τους προέλευση και όχι τις διαφορές τους. Υπήρξαν ανθρώπινα όντα και υπήρξαν Έλληνες. Άνθρωποι, Εβραίοι και μη, μαζεύτηκαν κρυφά να αντιδράσουν στην αδικία που γινότανε. Μαζεύτηκαν στα Πανεπιστήμια, στις Εκκλησίες, στα νοσοκομεία και όπου αλλού μπορούσαν για να προφυλάξουν τους εαυτούς τους σαν μια και μόνο χώρα. Αυτές οι προσπάθειες έγιναν από τις μάζες των «αθόρυβων ηρώων».

Ο υπουργός Εθνικής Παιδείας κ. Γεώργιος Παπανδρέου, ο πρόεδρος του Πανεπιστημίου Πειραιώς κ. Θ. Γκαμαλιέτσος και ο αναπλ. υφυπουργός Εξωτερικών κ. Γεωρ. Ρωμαίος.

Θα ήθελα να σταθώ στην ιδιαίτερη συμβολή της Ελληνικής Εκκλησίας. Ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός, με τη μοναδική σ' ολόκληρη την υφήλιο ιστορική Διακήρυξη, την οποία προσυπέγραψαν σύσσωμοι οι 29 εκπρόσωποι του πνευματικού, επιστημονικού, εμποροβιομηχανικού και καλλιτεχνικού κόσμου της χώρας, διακήρυξε προς τις Αρχές Κατοχής:

«Ημάς ενδιαφέρει σήμερα αποκλειστικώς και ανησυχεί ζωηρώς η τύχη των 60.000 συμπολιτών Ισραηλιτών, των οποίων εγνωρίσαμεν, κατά την μακράν εν δουλεία και ελευθερία συνδιαβίωσιν, και των αισθημάτων την ευγένειαν και την φιλάδελφον διάθεσιν και των ιδεών την προοδευτικότητα και την οικονομικήν δραστηριότητα, και - όπερ σπουδαιότερον - την αδιάβλητον φιλοπατρίαν, του τελευταίου τούτου μάλιστα μάρτυς απευδής πρόκειται ο μέγας αριθμός των θυμάτων, τα οποία οι Έλληνες

Ισραηλίται προσήνεγκον αγογγύτως και άνευ δισταγμών εις τον βωμόν του προς την κινδυνεύουσαν κοινήν πατρίδα καθηγοντος».

Και μάλιστα, όταν ο Στρατηγός των Ναζί, Στρουτ, απείλησε τον Αρχιεπίσκοπο με τουφεκισμό εξαιτίας αυτής της Διακήρυξης, ο Δαμασκηνός απήντησε με περηφάνια:

«Οι ιεράρχες της Ελλάδος, στρατηγέ Στρουτ, δεν τουφεκίζονται, απαγχονίζονται. Σας παρακαλώ να σεβαστείτε αυτήν την παράδοσιν...»

Την ίδια περίπου στάση τήρησαν οι Μητροπολίτες σε όλη την Ελλάδα. Οι θεομοί της εκκλησίας, καθώς και η ανθρωπινή συνείδηση των ιεραρχών μας, είναι κάτι που μας συγκινεί και μας κάνει ιδιαίτερα περήφανους. Είναι επίσης μια παράδοση που, χαιρόμαι που το λέω, συνεχίζεται και αναγνωρίζεται και σήμερα. Σ' ένα γράμμα του Sir Sigmund Sternberg του

Θα είναι
ιδιαίτερα
φωτεινό
όταν η νύχτα
είναι σκοτεινή
και θα έχει
τη δυνατότητα
να φωτίσει
το δρόμο της
ανθρωπότητας

Sternberg Center for Judaism, στο Τάμπερ του Λονδίνου πέφτει τον Απρίλιο, έγραψε:

«Λίγος είναι ο αντι-σημιτισμός ή ρατσισμός που υπάρχει στην Ελλάδα και οι επικεφαλής της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας δέχονται ευπρόσδεκτα όπως επίσης και άλλοι την ιδέα επικοινωνίας μεταξύ διαφόρων θρησκειών (Απρίλιος 28, 1995)».

Δυστυχώς, μολονότι υπήρχαν οι καλές προθέσεις και ο ηρωικός αγώνας, η Ελλάδα έχασε χιλιάδες ζωές κατά τη διάρκεια του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Εξ αυτών, περίπου οι 50.000 ήταν Ελληνοεβραίοι που πέθαναν σε στρατόπεδα. Το 86% του ελληνοεβραϊκού πληθυσμού χάθηκε, κάνοντας έτσι τους Ελληνοεβραίους από τις μεγαλύτερες κοινότητες της Ευρώπης που εξολοθρεύθηκε. Είναι αρκετά οδυνηρό να αποδεχτεί κανείς τις χαμένες ζωές αλλά ακόμα πιο δύσκολο να καταλάβει ή ν' αποδεχτεί κανείς τους πολέμους μίσους.

Μετά την απελευθέρωση και ενώ μαινόταν η εσωτερική αναταραχή, οι τότε ελληνικές κυβερνήσεις, οι οποίες είχαν να αντιμετωπίσουν πολυποίκιλα προβλήματα για την ανασυγκρότηση της χώρας, μερίμνησαν ώστε να βοηθήσουν τους Εβραίους που επέστρεφαν από τα στρατόπεδα, τα βουνά της Εθνικής Αντίστασης, και τους κρυφώνες τους, να αναδιοργανώσουν την Κοινοτική τους υπόσταση και την ατομική τους ζωή.

Η Ελληνική Πολιτεία θέσπισε πρωτοποριακή νομοθεσία για την οργάνωση και αναδημιουργία των εβραϊκών οργανισμών και την προστασία και απόδοση των εγκαταλειμμένων περιουσιών των θυμάτων του Ολοκαυτώματος.

Ενδεικτικά θα ήθελα να αναφερθώ στα ακόλουθα:

Αμέσως μετά την απελευθέρωση, ενώ το ελληνικό κράτος αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα ουσιαστικής ύπαρξής του, πέρασε τον Αναγκαστικό Νόμο 367 του 1945 περί «ανασυγκροτήσεως των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων». Επίσης, με το Βασιλικό Διάταγμα του Μάρτη 1949 έγινε η Ίδρυση Οργανισμού Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως Ισραηλιτών της

Ελλάδας. Η πράξη, όμως, που έκανε την Ελλάδα πρωτοπόρο σε όλη την Ευρώπη ήταν υπέρ των κατεστραμμένων Εβραίων. Βάσει του Αναγκαστικού Νόμου 846 του 1946, το Ελληνικό κράτος παραιτήθηκε της κληρονομιάς των Ισραηλιτικών περιουσιών των οποίων οι κάτοικοι απωλέσθησαν κατά το Ολοκαύτωμα και όπου δεν άφησαν κληρονόμους ή συγγενείς, και τις οποίες έντιμα απέδωσε στην Ισραηλιτική κοινότητα.

Αποτελεί έμπρακτη ένδειξη για την Ελληνική Πολιτεία το ότι με τη σημερινή τελετή το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος αναγνωρίζει αυτή τη συμβολή και εκφράζει την ευγνωμοσύνη του. Ειδικά σε μια εποχή όπου αυτή η απλή αναγνώριση για μια προσπάθεια με ένα ευχαριστώ τόσο σπάνια ακούγεται. Όμως, είναι επίσης αυτονόητο για μένα, ότι μόνο έτσι θα μπορούσε να πράξει μια πραγματικά δημοκρατική χώρα, γιατί η χώρα μας αποτελείται από Έλληνες πολίτες και μόνο, δεν υπάρχουν άλλες κατηγορίες. Η στάση αυτή της επίσημης Ελλάδας προέρχεται από τη βαθύτατη ψυχοσύνθεση του Έλληνα, ο οποίος γαλουχημένος με τις αρχές της Δημοκρατίας, είναι πάντοτε αντίθετος προς το φυλετικό ρατσισμό και το διαχωρισμό των θρησκευτικών διακρίσεων. Και στη σημερινή εποχή, η κυβέρνηση την οποία έχω την τιμή να εκπροσωπώ, διέπεται από τις ίδιες αρχές και γι' αυτό αμέριστη προσπάθειά μας είναι η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με εκείνη των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ότι αφορά τα θέματα της καταπολέμησης του ρατσισμού και της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο πρόεδρος της Εβραϊκής Κοινότητας Θεσ/νίκης εξέφρασε μια πικρή αλήθεια στις 5 Μαΐου 1995 κατά τη διάρκεια μνημόσυνου που έγινε στην Συναγωγή Μοναστηριωτών Θεσ/νίκης. Είπε ότι η ανάμνηση του Ολοκαυτώματος δεν είναι του παρελθόντος. Δεν είναι μόνο η στιγμή που ενθυμούμαστε και που τιμούμε αυτούς που απεβίωσαν. Είναι η στιγμή περισυλλογής και σύγκρισης για το τι συμβαίνει σήμερα στον κόσμο σε σχέση με αυτά που συνέβησαν εδώ και πενήντα χρόνια.

Εκλείσε την ομιλία του με το συμπέρασμα ότι υπήρχε μια «πιζορία στο ότι το πάθημα δεν έγινε μάθημα».

Προσπαθούμε και εμείς στη χώρα αυτή να κάνουμε κάθε τι το δυνατόν, να δημιουργήσουμε όλες τις προϋποθέσεις για την διαμόρφωση μιας δημοκρατικής και ανοιχτής στο διαφορετικό κοινότητας.

- διαπολιτισμική εκπαίδευση
- βιβλία στα Βαλκάνια
- βιβλία στα σχολεία - έξω οι προκαταλήψεις
- κριτική και ανοιχτή σχέση

Τα τελευταία πενήντα χρόνια, μολονότι δεν υπάρχει σύγκριση με τη βαρβαρότητα που υπέστησαν οι Εβραίοι της Ευρώπης, ο άνθρωπος φαίνεται ακόμα ικανός βάρβαρων πράξεων εναντίον συνανθρώπων του. Πιο τραγικό ακόμα είναι το γεγονός ότι ο άνθρωπος συνεχίζει να είναι βάρβαρος και βίαντασος εναντίον άλλων συνανθρώπων του.

Η φυλετική διάκριση και η έλλειψη ανεκτικότητας συνεχίζουν να διακονούνται μέσω «πολέμων μίσους». Σήμερα όμως

υπάρχει περισσότερη ελπίδα από πριν διότι καταλαβαίνουμε καλύτερα το χαρακτήρα και τα αίτια αυτού του κακού. Οι απλοί πολίτες, τα κράτη και η διεθνής κοινότητα ξέρουν να αναγνωρίζουν το πρόσωπο και τους στόχους του εχθρού, και όταν ξέρεις τον εχθρό σου μπορείς να τον νικήσεις. Είμαστε πιο κοντά σ' αυτή τη νίκη από κάθε άλλη φορά στην Ιστορία μας. Απομένουν πολλά που πρέπει να γίνουν, αλλά γονείς και σχολεία αλλάζουν την στάση τους όπως και τα κράτη. Είμαστε ενήμεροι, έχουμε τη συνείδηση τώρα. Η διεθνής κοινότητα συνεργάζεται ευελπιστώντας ότι ο «πόλεμος του μίσους» θα εξολοθρευτεί ο ίδιος. Δε θα πρέπει όμως να ξεχνάμε, και θα πρέπει πάντα να θυμόμαστε, ότι το πρώτο βήμα αρχίζει πάντοτε μέσα από τους ίδιους μας τους εαυτούς. Εάν σταματήσουμε να διαχωρίζουμε τους εαυτούς μας σε «αυτούς» και «εμάς» τότε μπορούμε να παραφράσουμε τη Hannah Senesh που είπε ότι: *θα είναι ιδιαίτερα φωτεινό όταν η νύχτα είναι σκοτεινή και θα έχει τη δυνατότητα να φωτίσει το δρόμο της ανθρωπότητας.*

Σε άλλη πλευρά της αίθουσας διακρίνονται (από αριστερά): η κα Ιωάννα Γατσίου, οι τ. πρωθυπουργοί κ.κ. Κ. Μητσοτάκης και Ιω. Γκριβας, οι πρόεδροι του Ισραήλ κ. Δ. Σάσον, τον ΗΠΑ κ. Γ. Νταϊς, τον Καναδά Στ. Φρεϊζερ, της Γερμανίας κ. Φρ. Ραϊχι, ο εκπρόσωπος του Προέδρου της Δημοκρατίας Γερσίας κ. Γ. Κακίλης, ο Έξαρχος του Παναγιού Ταφου κ. Ειρηναίος και ο Μητροπολίτης Περγαμου και ακαδημαϊκός κ. Ιωάννης Ζησιμιάς.

Η συμβολή του ΕΔΕΣ στη διάσωση Εβραίων κατά την Κατοχή

— Του κ. ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΥ

ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΣΦΟΡΑ του αρχείου του στρατηγού Ναπολέοντος Ζέρβα στο Ίδρυμα - Μουσείον Εθνικής Αντιστάσεως που δημιούργησε η κ. Αικατερίνη Ναπ. Ζέρβα, μας δόθηκε η ευκαιρία να αναζητήσουμε στοιχεία από την προσπάθεια της οργανώσεως Εθνικής Αντιστάσεως του ΕΔΕΣ για την διάσωση των διωκόμενων συμπολιτών μας Ισραηλιτών.

Στο αρχείο Ζέρβα υπάρχει εκτός των άλλων και προσωπικό σημείωμα του θαλερότατου γιατρού κ. **Πάνου Μαχαίρα**, 95 ετών σήμερα, που του είχε ανατεθεί από τον Ζέρβα η ομάδα που θα ασχολείτο ειδικά με τη διάσωση Ισραηλιτών.

Μεταπολεμικά ο γιατρός κ. Μαχαίρας έχει τιμηθεί γι' αυτή του την προσφορά με τιμητικό δίπλωμα από το γνωστό Ίδρυμα Yad Vashem και έχει αναγνωρισθεί ως «Δίκαιος των Εθνών».

Οι πρώτοι πυρήνες

Ο κ. Μαχαίρας περιγράφει ως εξής τα γεγονότα:

«Δεν θα ξεχάσω ποτέ την ώρα εκείνη που 4 αρχηγοί οικογενειών έντρομοι, πανικόβλητοι, απελπισμένοι μπήκαν στο ιατρείο μου, ζητώντας την βοήθειά μου για τη διάσωση αυτών και των οικογενειών τους...

«...Έτσι δίνω το αγωνιστικό μου σωτήριο "παρών" και αναλαμβάνω από της στιγμής εκείνης το τεράστιο έργο της διασώσεως. Εγκαταλείπω πάσα άλλη ασχολία μου, κλείνομαι στον εαυτό μου, σκέπτομαι, μελετώ κατάμονος, καταρτίζω σχέδιο και αναζητώ συνεργάτες εις όλους τους κρατικούς και κοινωνικούς φορείς.

Σε δύο μέρες καταρτίζω την πρώτη

δεκάδα συνεργατών που στην πλειοψηφία ήταν εξαιρέτοι Έλληνες αστυνομικοί του Γ' Αστυνομικού Τμήματος Αθηνών και με βασικό πυρήνα τον εκλεκτό συνεργάτη μου **Πάνο Λαμπρόπουλο**.

«Η επιτυχία της προσπάθειας επιτεύχθη από τις πρώτες ημέρες χάρις στην πλήρη οργάνωση πέντε ειδικών ομάδων, εκ τριών ατόμων εκάστη και από μέλη της Εθνικής Αντιστάσεως του ΕΔΕΣ, της οποίας υπήρξα από τους πρώτους συνεργάτες της».

«Από τον πρόεδρο της διοικήσεως του ΕΔΕΣ, στρατηγό Ζέρβα, μου ανετέθη αμέσως υπεύθυνα όλο το έργο και μου παρεσχέθη ρητή υπόσχεση πάσης βοήθειας και παντός μέσου. Με βοήθησαν αποτελεσματικά τα αδέρφια μου και ο γενικός πρόεδρος της Επιτροπής για την διάσωση Εβραίων **Ματσούκας**».

Στο κείμενο Μαχαίρα περιγράφονται με λεπτομέρειες οι τρόποι ενεργείας των ομάδων του:

«Πρώτη φάσις η απόκτησις δι' ενοικιάσεως σπιτιών και διαμερισμάτων, αναλόγως των οικογενειακών ιδιοτήτων και αναγκών εις όλη την έκταση των Αθηνών και περιχώρων. Οργανώσεις ασφαλούς μεταφοράς ατόμων και οικοσκευών και πέραν πάσης υποψίας εγκατάστασις των. Η μεταμφιέσις των, η αντικατάστασις των ταυτοτήτων με χριστιανικά ονόματα. Η εξασφάλις ασφαλούς τρόπου επικοινωνίας με συνθηματικό κώδικα. Η οργάνωσις ανελλιπούς τρόπου τροφοδοσίας και η εξασφάλις μεταγενέστερων αναγκών.

«Επακολούθησε η δευτέρα φάσις της διασώσεως δηλ. των κινητών περιουσιών των εμπορευμάτων διά της μεταφοράς των σε ασφαλείς αποθήκες».

«Εν συνεχεία η επίβλεψις, επιθεώρησις, ιατρική και φαρμακευτική των κάλυψις και σε ορισμένας περιπτώσεις η μεταφορά των εις νοσοκομεία προς νοσηλείαν».

Α ΑΝΑΦΕΡΩΘ σε μια σηµαδιακή περίπτωση:

«Ήταν η 23η Μαρτίου 1944 η γνωστή ημέρα για το «παρών» των Εβραίων στην οδό Μελιδώνη.

Με τις πρώτες συλλήψεις στη Συναγωγή πιάσαμε τα πόστα γύρω της για να εμποδίσουμε να πέσουν στην παγίδα που έστησαν οι ναζί: Διώχναµε αφελείς που κατέφθαναν αμέριµνοι και αισιόδοξοι. Κινδυνέψαµε γι' αυτό το σκοπό ιδιαίτερα εγώ που ήµουνα ο πιο γνωστός, να συλληφθούµε από τη φρουρά των Γερµανών γιατί µας έβλεπαν που πιέζαµε τους προσερχόµενους να µην πλησιάζουν και τους εµποδίζαµε να φθάσουν ούτε µέχρι την εκκλησία των Αγίων Ασωµάτων.

Υπήρξαν και δύο ή τρεις πολύ αφελείς που µε απείλησαν ότι θα αναφέρουν όταν φθάσουν στη Συναγωγή ότι δεν τους άφηναν να πλησιάζουν... Έλεγον για το έργο των δυνάµεων Κατοχής που ήθελαν το καλό τους και τους προστάτευαν κ.τ.λ.».

— «Σε λίγο αντιληφθήκαµε έγκαιρα τους S - S που έφθαναν µε έναν από αυτούς που τους συνόδευε και µάλιστα µας έδειχνε».

Ο συρµός που κατά τύχη έµπαινε στον ηλεκτρικό σταθµό του Θησειού εκείνη τη στιγµή κατευθυνόµενος προς Πειραιά µας έσωσε. Τρέξαµε µπήκαµε µέσα και σωθήκαµε».

Ο ΕΔΕΣ και η διάσωση Εβραίων της Κατοχής

«Το έργο της διασώσεως, όπως είναι ευνόητο, υπήρξε γιγάντιο, πολύπλοκο, γεμάτο διαρκώς πάσης φύσεως προβλημάτων. Παρ' όλ' αυτά χρήσιμο από πλευράς εθνικής και ηθικής. Με κίνδυνο της δικής μας ζωής, ετάξαμε τον εαυτό μας στην υπηρεσία διασώσεως της δικής τους ζωής. Ήτο κίνδυνος σε κάθε βήμα μας για την εκπλήρωση του σκοπού μας. Οι φορές που ξεφύγαμε από το να πέσουμε στα χέρια των Γερμανών πάρα πολλές.

Και ο γιατρός Πάνος Μαχαίρας συνεχίζει στις έγγραφες αναμνήσεις του:

«Τρεις άλλες φορές είχαμε επικίνδυνες αποστολές.

Τη μια φορά στη συνοικία Μακρυγιάννη μέσα στο σπίτι του **Εδμόνδου Σαρφατή**, όταν με δύο ομάδες και τρία φορητά αυτοκίνητα σώσαμε την περιουσία του μεταφέροντάς την σε ασφαλή χώρο. Σιμπαραστάτης μου ο εκλεκτός συνεργάτης, άνθρωπος και Έλληνας δικηγόρος **Κλεομένη Αναστασίου**. Χάρis όμως στον Έλληνα διερχομένη σωθήκαμε.

Τη δεύτερη φορά με άλλα 4 ανδρειωμένα παλικάρια της Οργανώσεως ΕΔΕΣ και κύριο εμπνευστή τον **Μάκη Κουτρουβέλη**, απελευθερώσαμε ένα συλληφθέντα αρχηγό τετραμελούς οικογένειας, παίρνοντάς τον μέσα από το γερμανικό αυτοκίνητο που τον φύλαγαν δύο ένοπλοι Γερμανοί, εν αναμονή καταβολής λύτρων. Τους ακινητοποιήσαμε και τον πήραμε».

«Την τρίτη φορά έδρασε πάλι η ίδια ομάδα. Φθάσαμε έγκαιρα και αντιδράσαμε σε μια ομάδα Γερμανών που λεηλατούσαν μια αποθήκη γυαλιών με 40 κιβώτια τζάμια των υαλεμπόρων **Σαρφατή**, κοντά στις φυλακές Συγγρού στα Κάτω Πετράλωνα. Ανταλλάξαμε και πυροβολισμούς και μάλλον ο ένας Γερμανός τραυματίστηκε. Άνθρωποι και εμπορεύματα διεσώθησαν».

Στο ημερολόγιο Μαχαίρα καταγράφονται και μερικά ονόματα οικογενειών Ισραηλιτών από διασωθέντες με τις ενέργειες της Οργανώσεως ΕΔΕΣ.

Ο γιατρός αναφέρει ότι σε μια εβδομάδα βρέθηκε να προστατεύει η οργάνωσή του 92 άτομα, δείγμα της καλής οργάνωσης και της ταχύτητας με την οποία ενεργούσαν.

Θυμάται ο γιατρός και καταγράφει τις οικογένειες:

Ιακώβου Αλμπάλα, Ιωσήφ Σαμπά, Νισσήμ Γκαδόλ, Ιωσήφ Γιακοέλ, Ραφαήλ Γιακοέλ, Τζων Βιδάλη, Εδμόνδου Σαρφατή, Νίνου Σαμπά, Ισαάκ Ησαΐα, Μάνθου Άκου, Σαμ Σαρφατή, Ιεουδά Σούση, Λεών Σαμπά, Ραχήλ χήρας Νεγρίν, Τζων Μάινο, Ισαάκ Βιτάλη, Λεών Κοέν, Μπ. Κοέν και άλλων 6 οικογενειών με το όνομα Κοέν και αριθμό οικογενειών με το όνομα Κοφινά.

Τέλος στο ημερολόγιο Μαχαίρα αναφέρεται ότι η εβραϊκή επιτροπή που ζήτησε τη βοήθεια της Επιτροπής ΕΔΕΣ Αθηνών (με πρόεδρο τότε τον **Γιάννη Μαιτσούκα** και υπεύθυνο ειδικό σύμβουλο τον **Πλούταρχο Μεταξά**) απετελείτο από τους: **Σαμ Σαρφατή, Ραφαήλ Γιακοέλ, Τζων Βιτάλη και Σ. Κοέν.**

Η Κεντρική Επιτροπή Αθηνών του ΕΔΕΣ που ανέλαβε το θέμα απετελείτο από τους: **Μαιτσούκα, Μεταξά, Κοσίνα, Μαγριπλή και Λεωνίδα Ζέρβα.**

Εξάλλου οι συνεργάτες του γιατρού Πάνου Μαχαίρα που ανέλαβαν το επικίνδυνο έργο της διασώσεως των Εβραίων απετελείτο μεταξύ άλλων και από τους **Β. Μαροζάκη, Μάκη Κουτρουβέλη, Παναγ. Λαμπρόπουλο, Κλεομένη Αναστασίου, Ευάγγελο Κερχουλά, Παντελή Δαμίγο.**

Ακόμα στο χειρόγραφο Μαχαίρα αναφέρονται οι διοικητές του 4ου, 5ου και 9ου αστυνομικών τμημάτων: **Γιώργος Κωστόπουλος, Γιώργος Γρηγορέας, Κωνσταντίνος Αγγελόπουλος και Λεωνίδας Οικονομάκος** που βοήθησαν για την έκδοση ταυτοτήτων με χριστιανικά ονόματα.

Κέντρα συναντήσεως της ομάδος αναφέρονται τα δικηγορικά γραφεία: **Κλεομένους Αναστασίου** της οδού Μενάνδρου και **Γεωργίου Κουτσομητοπούλου** της οδού Απελού.

Κέντρο ελευθέρων συναντήσεων το καφενείο εντός του προαυλίου του ναού Χρυσοσπηλιωτίσσης, Αιόλου.

Για μεταφορά εμπορευμάτων: το κατάστημα **Χρηστού Γιουλισθάνη**, της Αιόλου έναντι του ναού Αγ. Ειρήνης.

Για τον επισιτισμό των διασωζομένων: **Νικόλαος Ανδρεόπουλος** (Τριών Ιεραρχών εργοστάσιο Ποιλοπούλου) **Χαρίλαος Κασιγίτης**, Πλ. Ψυρρή.

Για την Ελεύθερη Αγορά υπεύθυνος ο **Δημήτρης Παπαδόπουλος** (εστιατόριο Πλ. Κλαθμώνος).

Για επισκέψεις κατ' οίκον: **Αλέκος Ξένος**, γυμνασιάρχης, **Α. Χαρίτης, Θεόδ. Σμυρλής, Λευτέρης Δέπος, Δημοπούλος.**

Για τη μεταφορά από θάλασσα: **Κ. Κανελλόπουλος** δασαρχης Ν. Μάκρη, **Γιάννης Ασημάκης**, Σούνιο.

Για την ιατρική περίθαλψη: ιατροί **Πάνος Μαχαίρας, Δέσποινα Μαρούλη, Ιωάννης Στρατηγός**, (Παρχατί) **Ιωάννης Δεληβελιώτης** (πρόχειρο ιατρείο Δεληβελιώτη στην οδό Σωζράτους πίσω από το Δημαρχείο Αθηνών).

Για την εισαγωγή σε νοσοκομεία: **Κώστας Παταγιαννακης**. Για οδοντιατρική φροντίδα: **Γ. Κλεόβουλος**, Ερμιον - Ευαγγελιστρίας, **Καμαριώτης**, Σταδίου έναντι Παλαιάς Βουλής.

Οι μελετητές του Αρχείου Ζέρβα ασφαλώς θα αποκαλύψουν στα πολυκίβητα εκεί ντοκουμέντα και την αντίστοιχη δραστηριότητα διασώσεως Εβραίων των ομάδων του βουλού.

[Από τα Πολιτικά Θέματα, 7 και 14 Ιουνίου 1996]

Odette Abadie: «Γη της Απόγνωσης, Birkenau-Bergen-Belsen»

(L. Harmattan, collection, «Mémoire du XXe siècle» σελίδες 181)

Δυο γυναίκες στην κόλαση των Στρατοπέδων: 50 χρόνια μετά την επιστροφή τους από το Άουσβιτς η Odette Abadie και η Simone Alizon αφηγούνται την ζωή τους κατά την σκοτεινή εκείνη περίοδο που πρέπει ακόμα και πάντα να διατηρούμε στην μνήμη μας.

Γιατί 50 χρόνια μετά την επιστροφή της από τα στρατόπεδα του θανάτου, την άνοιξη του 1945, η Odette Abadie αποφασίζει να βάλει σε τάξη τις κακογοσαμμένες σημειώσεις της και να διηγηθεί τον εφιάλτη της; Η ίδια λέει: «στις μέρες μας άφρονες εγκληματίες τολμούν ακόμα να αμφισβητούν την πραγματικότητα. Φυσούν πάνω στην φλόγα των κρεματορίων μας για να αποδείξουν ότι αυτά δεν υπήρξαν και ελπίζουν "να τα καταφέρουν καλύτερα την επόμενη φορά"... Πόλεμοι ξεσπούν παντού, πεινασμένοι πρόσφυγες περιπλανώνται παντού, άθλια πλήθη συγκεντρώνονται σε αμέτρητα στρατόπεδα». Αυτή η αναδρομή στην τρέλα των ανθρώπων δεν επιτρέπει την λησμονιά και απαιτεί από όλους εκείνους που φέρουν τα σημάδια να σπάσουν την σιωπή, ακόμα κι όταν όλα νομίζουν ότι έχουν πια ειπωθεί.

Η Odette Rosenstock, όταν συνελήφθη στη Νίκαια τον Απρίλιο του 1944 ήταν υπεύθυνη μαζί με τον Moussa Abadie, που αργότε-

ρα θα γινόταν σύζυγός της, του παράνομου κυκλώματος για την διάσωση των εβραϊοπαιδών. Ο Moussa διέφυγε από την πολιτοφυλακή αλλά η φίλη του οδηγήθηκε στο Birkenau. «Είμασταν 1.200 άτομα μέσα στο τραίνο. 300 γυναίκες βρίσκονται φοβισμένες στον μεγάλο δρόμο του στρατοπέδου. Αντιλαμβάνομαι ότι από το βαγόνι μας έχουμε απομείνει μόνον 8». Οι υπόλοιπες θα πέθαναν κατά την διάρκεια του ταξιδιού, άλλες θα οδηγήθηκαν στους θαλάμους αερίων αμέσως μετά την άφιξή τους. Σαν γιατρός η Odette Rosenstock δούλεψε αργότερα στο Revier, στις παράγκες δηλ. όπου στίβαζαν τους άρρωστους οι οποίοι δεν έπαιρναν ακόμη τον δρόμο για τους φούρνους.

Πρόκειται για μια μαρτυρία καταπληκτικής ακρίβειας χωρίς παραμορφώσεις ή πάθος δοσμένη από την Odette Abadie.

Πέρα όμως από τις φοβερές εικόνες και τα μακάβρια προσκλητήρια για τους θαλάμους αερίων υπάρχουν και άλλες φάσεις αυτής της πραγματικότητας

που δημιουργούν ερωτηματικά.

Γιατί στις αρχές του 1945 όταν τα περιθώρια για την Γερμανία φαινόταν να στενεύουν και ενώ η απόδοση των στρατοπέδων, που τροφοδοτούνταν από τραίνα, είχε φτάσει στο αποκορύφωμά της, δεν βομβαρδίζονταν οι σιδηροδρομικές γραμμές; Γιατί αυτά τα σημεία εξόντωσης δεν ελευθερώθηκαν πριν από οτιδήποτε άλλο εφόσον οι σύμμαχοι γνώριζαν τι συνέβαινε; Ακόμα πιο περίεργη ήταν η στάση των απελευθερωτών. Οι Άγγλοι στο κολαστήριο του Bergen-Belsen έδιναν την εντύπωση ότι αντίκριζαν ένα ζωολογικό κήπο όπου κατοικούσαν άγρια ζώα και όπου ήταν φυσικό να κυριαρχεί η ζωή ή ο θάνατος.

Πράγματι η εκμηδένιση των ηθικών αξιών είναι ακόμα πιο συγκλονιστική. Οι λεγόμενες Blokowa, που ήταν φύλακες των παραγκών όπου κατοικούσαν γυναίκες, συγκαταλέγονταν

μεταξύ των κρατουμένων, συναγωνίζονταν όμως μερικές φορές σε αγριότητα τους Ναζί και βέβαια τύχαιναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης.

Παρ' όλα αυτά και μέσα στο όλο κλίμα του θανάτου, υπήρχαν συναισθήματα σαν την φιλία, το κουράγιο που κρατούσαν ζωντανές αυτές τις ανθρωπίνες σκιές που είχαν συντριβεί από την απελπισία.

Λάβame επίσης:

- * Χρήστου Ε. Κατσιγιάννη: **Νυχτερινή Ιχνηλασία** (Ποιήματα) (Αθήνα: Περγαμηνή, 1996).
- * Διονύση Κουλεντιανού: **5 ποιήτριες από την Ινδία και Greek Smiles** (ποιήματα). (Αθήνα: Πάραλος, 1996).
- * Μοναχού Μαξίμου Ιβηρίτου (Νικολόπουλου): **Βαλκάνια 1994-95** (Αθήνα: Ελληνογιοιουγκοσλαβικός Σύνδεσμος Ορθοδόξων «Ο Απόστολος των Εθνών Παύλος», 1996).

ΧΡΟΝΙΚΑ ΖΗΤΗΤΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. ΝΙΣΗΜ ΜΑΪΣ
Σουρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ

Διανέμεται δωρεάν

ENGLISH SUPPLEMENT

OF ISSUE No 144

July - August 1996

On Monday, May 27, 1996, a ceremony commemorating the Fifty Year Anniversary of the Holocaust and the reconstruction of Greek Jewry, took place at the Old Parliament Building, in Athens.

As was covered in the previous issue of «Chronika», the following people were present among others:

Mrs Ioanna Tsatsou (widow of the late President of the Republic K. Tsatsos), the President of the Greek Parliament, and three of the Vice Presidents, the leader of the Opposition, the Ministers of Education, National Defence, Public Order, Culture, the deputy Minister of Foreign Affairs, the deputy Minister of Education, the ex Prime Ministers Messrs K. Mitsotakis, G. Rallis, I. Grivas, the Presidents of the Greek political parties, the President of the Academy, Rectors and University professors, the Mayor of Athens, the Prefect, the President of the Supreme Court, the President of the State Council, the representative of the Archbishop of Athens, the Exarch of the Holy Sepulchre, the Metropolitans of Pergamos and of Pisidia, many Members of the Greek Parliament, the ambassadors of Israel D. Sasson, of the U.S.A. T. Niles, of Germany Fr. Reiche, of Canada D. Fraser, the Greek ambassador at Unesco Mr. V. Vassilikos, the Chief of Police and the representatives of the eight Jewish Communities and Organisations of Greece.

For the occasion many Jewish personalities from the U.S.A., Europe and Israel visited Greece from May 26th until May 29, and attended the ceremony. Among them, Ambassador Richard Schifter, Assistant to the U.S. President

Bill Clinton and member of the National Security Council, the Vice President of the World Jewish Congress (W.J.C.) Mr. Kalman Sultanik, the President of the American Jewish Committee (A.J.C.) Mr. Robert Rifkind, the President of the European Jewish Congress (E.J.C.) Mr. Eldred Tabachnik QC, the E.J.C. Vice President Dr. Michael Kohn, the E.J.C. General Secretary Mr. Serge Cwajenbaum, the World Chairman of Keren Hayesod and former President of the Knesset Mr. Shlomo Hillel, accompanied by the Keren Hayesod representatives Messrs Jack Levy and Shlomo Toledano, the WIZO President Mrs Michal Modai, the President of the International Council of Jewish Women Mrs June Jacobs, the Senior Assistant for Foreign Policy to Senator Sarbanes Mrs Diane Ohlbaum, Rabbi Leon Feldman from the WJC International Jewish Committee for Inter-religious Consultations, Rabbi Andrew Baker director of the European Affairs Department of the AJC, Mr D. Akgonel-Arditi Vice President of the Federation of Jewish Communities of Switzerland, Mr Moise Rahmani editor of «Los Muestras» and President of the Belgium B'nai B'rith, Mr David Levy-Bentolila Vice President of the B'nai B'rith - Continental Europe, Mr Manlio Dell' Ariccia representative of the A.J.D.C., prof. Itamar Kott of the Magen David Adom, Mr Aron Solomon Bali of the «Shalom» Organisation of Jewish Communities in Bulgaria, Mr Joel Sprayregen of the A.D.L., the writer and professor at the University of Sussex Mr Mark Mazower and Mr Andrew Manatos from the United Hellenic American Congress.

In this issue we publish transcripts of the messages received and the speeches given during this event.

Fifty Years since the Holocaust and the Reconstruction of Greek Jewry

**Message
of the President
of the Republic
Mr. Konstantinos
Stephanopoulos
For the Fifty
Years Since
the Holocaust
and the
Reconstruction
of Greek Jewry**

The appalling act of annihilating millions of Jewish people who perished unreasonably and unjustly, is a crime against humanity. This irrational loss brought immense disgrace to the history of humankind.

The memories of this genocide are still vivid for those who lived through this tragic moment of the course of the human race on earth. Unfortunately there appear again now senseless people who attempt to recreate political ideas and actions based on the discrimination against cultures and religions. It is our duty to spare no effort in sensitizing new generations in the face of racism, xenophobia, and the activity of extremist groups in our contemporary world. The recent tragic past of the Holocaust must instruct us, that every separation and discrimination against human beings based on their distinctive characteristics

is completely unacceptable. Today we bend our knee in the memory of those who were led to their tragic slaughter. I know that here today, we are joined with relatives of victims and survivors of the dreadful attempt to annihilate the Jewish people. Speaking directly to these people, I want to express the deep and ever present bereavement that is felt by the Greek People from the memory of the Holocaust where fifty thousand Greek Jews of Thessaloniki were lost, resulting in the disappearance of the most flourishing Jewish Community of Greece. Let me note though, the satisfaction we all feel from the impressive reconstruction that our Jewish brethren have accomplished in the period of the fifty years which have passed since that dreadful period. I offer my deepest wishes to all, but mostly to the Greek Jews, so that without concern and fear, they continue their progress, productivity, prosperity and peaceful coexistence with all people.

**Message
du directeur
general
de l' UNESCO
à l' occasion
de la
commémoration
de l' Holocauste
des Juifs
de Grèce**

S'il fallait choisir un seul exemple de l' inadmissible dans une communauté humaine digne de ce nom, je choisirais sans doute l' exclusion, et plus particulièrement celle - absolue quand elle va jusqu' à dénier le droit de vivre - qui est fondée sur la race ou

la croyance. On s' interrogera encore longtemps sur les racines du racisme et de l' antisémitisme, qui permettent que l' holocauste et le génocide éclaboussent l' ensemble de l' espèce humaine. On se souviendra longtemps.

C' est le devoir de mémoire que nous honorons aujourd' hui à cette manifestation. Et d' abord une mémoire douloureuse, puisqu' il s' agit de se souvenir d' une période noire de l' histoire du peuple juif, de l' histoire de la Grèce, de l' histoire du monde. Mais aussi une mémoire fraternelle, puisqu' une solidarité sans faille se forma parmi les résistants grecs, sans distinction d' origine ou de religion, et, au-delà, parmi

la population grecque dans son ensemble; une mémoire héroïque, puisque des risques extrêmes furent pris par certains hommes pour en sauver d' autres; une mémoire féconde, enfin, puisque la fin de la guerre vit se maintenir la solidarité et que l' Etat grec abandonna à la communauté juive ses droits de préemption sur des biens laissés vacants faute d' héritiers.

Pour accomplir pleinement un devoir de mémoire aussi solennel, il faut aussi prendre un engagement - ici, celui de persévérer dans la solidarité, à l' échelle de la planète. Contre la haine, contre la logique de la violence et de la guerre contre le mépris, contre le désir de revanche, il nous faut sans cesse élever dans les esprits les défenses de la paix. C' est la mission de l' UNESCO, aujourd' hui plus actuelle que jamais. C' est l' engagement qu' elle prend chaque jour à travers ses programmes, à travers l' action de son personnel partout dans le monde et à travers celle de tous ses partenaires. C' est l' engagement qu' elle vous demande de l' aider à honorer.

W e have been called here today to remember together the Holocaust, one of the world's greatest crimes. A crime that was simultaneously political, human and cultural, marking contemporary world history.

During this Holocaust the Greek People suffered significant losses in all the cities and principally lost the great, and valuable for our country, Greek Jewish Community of Thessaloniki. A few days ago, I was in Thessaloniki and together with the Mayor we visited the place where the monument, that will remind all for centuries the Jewish Community of Thessaloniki and it's fate, will be erected, hopefully within 1997, at the same time with the celebrations which will establish Thessaloniki as the Cultural Capital of Europe.

This monument represents a recompense of the Greek State towards the Jewish Community. A recompense that should have occurred years ago. The time has come for us to act decisively and generously.

The Jewish Community is also celebrating concurrently today the 50 year anniversary of its reconstruction. It is a valuable part of the Greek Society. Its contribution to our economy, to science, learning and culture is invaluable. In these times, as in the past, it

is of great pride, I believe, for Greek Citizens to find this community totally corresponding to the daily routine, the ideas that dominate the society and the political practices of our ethnic fabric. We believe in absolute equality, acceptance and respect towards the distinction of the Jewish religion here as in the rest of the world.

There are even in Greece ideas of the kind correctly referred to by an author as «the egg of the snake» and as in the rest of the world, it is the duty of the state, the obligation of the political representatives of the people, the charge of the intellectuals to guard and to timely confront this phenomenon. This we accomplish individually, and as a community in the context of dynamic action. Let's remember the Holocaust, let's honour our distinct citizens, so that the «Egg of the Snake» never hatches, so that there will never again be hatred, Anti-Semitism, and genocide. This I believe is the message of today's celebration, and I wish to take this opportunity to congratulate for their presence and greet the representatives of the international community who are visiting us, and those whom I had the honour of receiving at the Foreign Ministry offices, having had quite useful conversations for me as well as I hope for them, concerning the issues of the area. I thank you Mr. President.

Opening Address by the Minister of Foreign Affairs Mr. Th. Pangalos

The President of the Central Board of Jewish Communities Mr. N. Mais presenting the representative of the President of the Republic with the medal.

Ο πρόεδρος του ΚΙΣ κ. Ν. Μαΐς απονέμει μετάλλιο στον εκπροσωπο τον Προέδρου της Δημοκρατίας πρόσβη κ. Γ. Κακλίση.

The medal awarded to the State of Israel was presented to the Israeli Ambassador in Greece Mr. David Sasson.

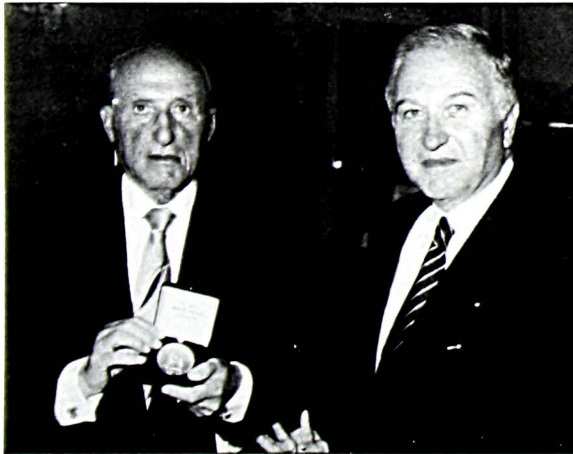
Απονομή μεταλλίου στον εκπροσωπο τον Κρατοίς του Ισραήλ στη Ελλάδα πρόσβη κ. David Sasson.

**Address
of the
President
of the Central
Board
of Jewish
Communities
in Greece Mr.
Nissim Mais**

On behalf of the Greek Jewry I thank you for honouring with your presence today's ceremony which is dedicated to two important commemorations: the first is emotional since we pay tribute to the tragic memory of the Holocaust. The second anniversary is one of commemoration of the 50 years from the reconstruction of the representative Organisations of the Greek Jewry. This revival has been achieved with the unreserved assistance of the Greek State and the Jewish Organisations abroad.

Before I enlarge on the significance of the today's ceremony, I would like to most sincerely thank the Minister of Foreign Affairs Mr Theodoros Pangalos who took the initiative to co-organize this ceremony, as well as the Minister of Education and Religion Mr George Papandreou who, within an open-minded spirit of cooperation, agreed to be the main speaker of the ceremony. I also wish to thank the International Organisation of UNESCO under the auspices of which the events take place. In the world history there is no precedent like the Holocaust of the 6

million Jews. From the barbaric Stone Age to the civilized 20th century many countries have been destroyed, many civilizations have disappeared, many peoples have been annihilated. Nevertheless, in no other case has a similar holocaust occurred, that is to say, a systematically and professionally premeditated collective crime against millions of human beings, just because of their religion. Today, after 50 years, and despite the historical research, not all evidence of the Nazi crimes has yet been discovered. The Archives of the former Soviet Union, in which many of the Nazi files are also included, are full of terrifying documents that in the near future will come to the light of publicity, forcing many countries to feel shame for their negligence, indifference or even indirect involvement to the persecution and extermination of 6 million innocent souls. Among these countries, which are indebted to the conscience of the mankind, our country, Greece, is not included. In the small Greece, motherland of the human dignity and freedom, during the hard times of the mass extermination, all prominent and anonymous forces were mobilized to save the Jewish compatriot, the Jewish neighbour or friend. Nevertheless, the

The medal awarded to the W.J.C. was received by the Vice President Mr. Kalman Sultanik.
Εκ μέρους του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου, ο αντιπρόεδρος κ. Kalman Sultanik παραλαμβάνει το μετάλλιο.

The medal awarded to the A.J.C. was received by the President Mr. Robert Rifkind.
Εκπροσωπώντας την Αμερικανική Εβραϊκή Επιτροπή ο πρόεδρος κ. Robert Rifkind παραλαμβάνει το μετάλλιο.

effort must not be judged by the result, since it is a fact that the Jews of Greece have lost 86% of their members. In such cases the fact to be appreciated is the good intention. And we have praised that good intention in several occasions, during this 50year period. We have expressed our gratitude to the Greek Orthodox Church (Archbishop Damaskinos, late Metropolitess and many Levites of the clergy), the academic society of the country (headed by the Academy of Athens and the Universities), the professional and the business world, as well as the Police, for everything they have done for us. I am happy that tonight I have the opportunity to repeat once more that our gratitude is eternal. From us and from our children. Today's ceremony aims to honour all those who, after the German Occupation, have contributed to the reconstruction of the Community Organisations of the Greek Jewry. We will recall 1945 to the memory of the older ones of us. The period of the national time of death, of the dark years of the Occupation, has passed. Greece is free, but almost completely destroyed. Whole towns and villages have been deserted, the largest part of

the population has congregated to the big cities in search of the daily bread, extended areas of the country are not functioning at all. Food shortages present a major problem for the authorities and a daily worry for every citizen, properties have been destroyed or have changed ownership, a divided society seeks ways not to develop, but to survive. Within this biblical chaos, we the Jews also exist. Others are returning from the camps of death, others emerging from the hiding places where we had been kept safe by our Christian compatriots, others yet, are coming down from the mountains of the National Resistance. We find our families broken, we seek our relatives and can find no one, and nobody can give us information as to their fate. We seek our belongings: they are also seized, lost. We ask for the help of our Communities: they are also broken, virtually non-existent. We seek refuge in our Lord: but our synagogues are destroyed, our rabbis have been lost at the camps of shame. There is no light, no help from anywhere. Then a group of our coreligionists, truly and literally of blessed memory, undertake the effort for the re-organisation of the Greek Jewry. From

The medal awarded to the E.J.C. was received by the President Mr. Eldred Tabachnik.
Εκπροσωπώντας το Ευρωπαϊκό Εβραϊκό Συνέδριο ο πρόεδρος κ. Eldred Tabachnik παραλαμβάνει το μετάλλιο.

Mr. Manlio Dell' Ariccia receiving the medal awarded to JOINT.
Από την απονομή του μεταλλίου στον εκπρόσωπο της JOINT κ. Manlio Dell' Ariccia.

Απο αριστερά ο γ. γραμματέας του ΚΙΣ κ. Μ. Κωνσταντίνης, ο πρόεδρος του «Συνασπισμού» με τη σύζυγό του, ο πρόεδρος του ΚΙΣ κ. Ν. Μάις, ο επιτετραμμένος της προξενίας των ΗΠΑ κ. Τ. Μίλερ και ο υπουργός Εθνικής Παιδείας κ. Γεώργιος Παπανδρέου.

From L. to R. Mr. M. Constantinis Central Board's General Secretary, Mr N. Konstadopoulos President of the Party of «Synaspismos» and his wife, Mr. N. Mais Central Board's President, Mr. T. Miller Minister-Counselor at the USA Embassy in Greece and Mr. George Papandreu Minister of Education.

the beginning, from the minus zero, from scratch.

In this desperate effort to awaken hope, two factors assisted us: The first, is the Jewish Organisations abroad, and mainly in the USA, since those of Europe found themselves in much the same circumstances as we did. But we had further serious problem: the Jews of Greece, apart from the great and flourishing community of Thessaloniki, were not in any way connected with Jewish Organisations abroad before the War. We have always lived so assimilated with our Christian brethren, that we had to explain to them that before the War there used to be in Greece 31 Jewish Communities in corresponding towns, from which, others had disappeared from the face of the earth, and others had lost their human content and material resources. In that

hour, within the ruins of the total European destruction, it was difficult to attract their attention. We are grateful to these Jewish Organisations abroad for all their help.

However, the main factor which assisted us, and without which nothing would have been achieved, was the Greek Government.

The actions the Government undertook on behalf of the Greek Jews, recommend it very highly, given the fact that among the major significant problems it was faced with, it had the honourable volition to occupy itself with the problems of its Jewish citizens. In the proceedings of the Board meetings of the then newly founded Central Board of Jewish Communities in Greece stand recorded frequent meetings of its leaders with the Prime Ministers at the time Constantine Tsaldaris, Themistoklis Sofoulis, Sofoklis

Venizelos, Alexandros Diomidis, with various ministers and general directors of ministries. And above all, the life-giving protections of Archbishop Damaskinos, the Head of the Greek Christian Orthodox Church, has been recorded, a protection which had begun in the dark years of extermination of the Holocaust and continued until the hour of his death, honouring thus his human nature as well as his religious capacity. During this period of national revival the annihilated Jewish Community and the rest of the Greek population worked together for the creation of the post-War Greece. The Jews of Greece, being one of the most ancient communities in Europe since we have a continuous historical presence of 2.300 years in this country, managed to rebuilt our monuments and re-gain our memories, which Racism and Nazism tried to wipe out. Greece of this new era reached its pre-War levels of the national economy and social structure and soon enough

overcame the crisis. The credit of this achievement belongs to the entire Greek people.

Today the historical remembrance goes back to the past. We thank and we honour the Jewish Organisations abroad, we thank and we honour the Greek Church, the State and the political leadership, the public administration, the local Authorities and the officials of the Greek State, who assisted us at the hard times of the re-establishment out of the chaos of the disaster. Without them, the «relics» of the Greek Jewry would have been lost as well. If we managed to revive, we owe it to them.

Ending my address, I would like to stress that the only way which leads to real «World Peace» must pass through the condemnation of prejudice, racism, intolerance and discrimination. And this is the Way of Education, in attendance to which stand the ideals of the civilizations of the ancient Mediterranean peoples.

The representatives of international Jewish Organizations, photographed during their visit to Thessaloniki, with the representatives of the Greek Orthodox Church, the local authorities and the leadership of the Jewish Community of Thessaloniki.

Στιγμιότυπο από την επίσκεψη στη Θεσσαλονίκη. Οι εκπρόσωποι των Εβραϊκών Οργανισμών του εξωτερικού με τον εκπρόσωπο της Ι.Μ. Θεσσαλονίκης, εκπροσώπους των τοπικών Αρχών και της Εβραϊκής Κοινότητας.

Speech of the Minister of Education Mr George A. Papandreou

Children are not born with prejudice. There is no genetic factor that generates intolerance. On a playground, a child does not differentiate the colour of his playmate. Nor does that child choose to play only with

another child of the same religion. Nor has there ever been a child to say «I will only play with you if you are Greek» or «I won't play with you because you are Greek». How is it then, that some children grow up into adults with prejudice deeply engraved in their conscience? What is it that happens as they grow that changes their instinctive nature of open acceptance to one of discriminating hatred?

The answer is found in their education. From the parent, the school and through their education that is promoted today through the web of the mass media. It comes from a school that does not teach a value system based on tolerance of those that are different from them; A school that is consecrated in absolute truths, rote repetition and without creative and critical thought. Or from a school that does not stimulate cooperation with each other and collective efforts; a school which does have as its educational goal richness of thought, cultural creation and something different.

It also comes from a state that is not sensitized enough to avoid negligent or inadvertent institutionalization of discrimination, or even worse, one that intentionally creates barriers and reinforces biases and distances between people and countries. It also comes from the mass media which ever so easily places name tags or draws conclusions, creating stereotypes which sell in the news more readily. Why then, does a child transform from a person who embraces all to one who is selectively biased? Because the child is taught to do so.

Throughout world history, many groups of people have suffered racial, ethnic or religious persecution and discrimination.

In this century alone there have been annihilations of people in the most barbaric of manner, genocide; Official and unofficial, recognized and unrecognized, and where mankind has done too little to intervene or prevent. Since the beginning of civilization with all the advancements that have been achieved, it is imponderable

and inexcusable to conceive that people have not been able to resist and repel this kind of barbarism. Colossal technological progress, one of mankind's largest accomplishments, took us to the moon, and yet we have not been able to find the means and method of peaceful coexistence, respect for human rights and securing the most basic rules of human existence for all. It is inexcusable that people have not been able to overcome feelings of hate for their neighbours.

One of the blackest pages in human history was the Holocaust of World War II.

Approximately eight million people were systematically killed between 1939-1945. Between 5½-6 million of them were European Jews. Approximately three million were killed in killing centres, gas chambers and the like. Nearly a million and a half were killed in shooting operations, and more than 600.000 in ghettos. This was a genocide without precedent. It is in commemoration of fifty years since this black anniversary that we gather today, to remember. To engrave in our conscience that we must stop, as parents, as schools, and as states, we must stop allowing hatred to be a governing force in our human interrelations.

This unparalleled annihilations served as a catalyst, for the first time in history, for a conscious international effort to combat horrific types of discrimination of man against man. In 1945, the U.N. Charter stated as one of its purposes to advocate "respect for human rights and fundamental freedoms for all without distinction to race, sex, language or religion". In 1948, the U.N. General Assembly passed the Universal Declaration of Human Rights. And in 1976, UN covenants went into effect regarding Civil and Political Rights. More specifically, the Covenant on the Prevention and Punishment of Genocide, as well as the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. These were positive steps, but not yet enough.

Following World War II and the shocking experience of genocide European nations began the creation of what has today developed into what is known as the European Union. The governments and people of Europe have tried to work together over the past decades trying to create a unique institution which could and would deal more effectively, more

democratically, more humanely with the common problems faced by our people, but also that of humankind. By combining our forces, by sharing our resources, by developing common law and principles and by giving voice to the diversity of our cultures and traditions, we hope to find a new way for the future.

Europe, in fact, is not simple a geographical concept. It is a set of principles and practices which will allow us to establish a common foundation of peace and cooperation, where previously, in our father's and grandfather's generations, war, racism, anti-Semitism and misery existed. Under this European edifice, we have tried to create a society where the citizen has a voice. Where he or she has the right to work, to education, to health care, and to a clean environment. A society where the individual citizen can participate in the actual creation and construction of this future Europe through non-governmental organisations. Under this common European framework we have tried, and continuously are trying, to create a society where different cultures, religions and traditions can exist side by side and can be respected as to equal to one another. In the recent Maastricht Treaty culture and education have received important attention, while simultaneously community programs are geared to enhance the knowledge of our different languages and the respect of our various cultures-internal and external to Europe. Moreover, we have tried to create a political community where different and formerly warring nations can live and cooperate peacefully and constructively together. For example, once arch enemies during World War II, France and Germany are now considered as two basic pillars of Europe's today and tomorrow.

That is not to say that there are not problems. Within the European Union, as within the wider European continent, we are witnessing increasing violence, extreme nationalistic activities as well as neo-fascism. Phenomena, such as ethnically clean states in the former Yugoslavia, and neo fascist parties rising in Western Europe, have brought on unthinkable suffering and brutality. Undoubtedly this has marred the vision of a new multicultural Europe.

There is still much to be understood and done. Fanatic nationalism that was born with the fall of the Berlin Wall, is the result of a sudden shift in the rules as we have known them for more than half a century. Nationalism emerged when people, once part of powerful and overpowering alliances who took care of their collective security needs, suddenly realized that they were on their own and expected to develop fully independent identities. Nationalism came from extreme conditions of poverty, but no market of democratic cultural structures in existence to help alleviate it. That is to say, nationalistic fervour helped only to divert attention away from the pressing day-to-day problems, by placing the burden and blame on the «others». It was the inevitable offspring of a system which lacked an established democratic culture, which furthermore, kept different ethnic groups united within their physical boundaries, but did not afford to the people adequate democratic representation and participation which would, in turn, lead to their feeling naturally integrated into these societies. What does this mean? That the legitimate needs of the people of Europe, southeastern, central or eastern Europe, to define their own fate and solve daily problems have repeatedly been frustrated. The absence of a viable framework for participation and power sharing transformed the very legitimate desires for security, economic and social welfare, religious worship and national pride into fanatic nationalism, racism, and ethnic hatred.

I personally believe, however, that these phenomena are the exception and not the rule in our times. As I have said earlier, Europe has made a decision to fight these problems in ways which will strengthen solidarity amongst different people and different nations. The political leadership of Europe has not only made strong statements to this effect, but it has shown decisive determination by implementing strong, practical actions that sow seeds for future generations.

We in Greece, having lived through similar tragedies in the past, or living today in the example of Cyprus. We give the utmost importance towards creating the necessary framework and support structures in order

to avoid a replay of the terrible events that W.W.II brought upon us, or the recent bloody wars in the former Yugoslavia, but also to be used to rectify injustices that still exist, such as Cyprus. We cannot but feel shame in knowing that the United Nations and other non-governmental organisations continue, even today, to make resolutions and take decisions against nations that insist on pursuing activities condemned by humankind. We believe in a more active and preemptive role of all international bodies concerning the fate of people whose rights, individually, but also collectively, are constantly being violated.

I am proud that Greece, true to the democratic values that we gave to civilization, did not falter during World War II. We fought and resisted fascist racism - Nazism - and did so as one nation, Christians and Jews alike.

Jews have been in Greece since ancient times. Following the inquisition of 1492 there was a mass immigration of Jews from Spain. Most of these people settled in Thessaloniki, a city known for welcoming refugees of all types. In the 20th century, the Greek Jews had communities in different regions of Greece, especially in the north and western regions of Greece, as well as in Attiki and the islands of the Dodecanese and Ionian.

Christians and Jews lived in harmony. The scantily few episodes that had ever taken place were the result of local interests of extreme individuals, but never coming from the popular base. The continuous contributions of Greek Jews to the development of Hellenism and the feelings of solidarity between Christians and Jews in the large cities as well as the countryside towns, manifested itself to the fullest during the Holocaust crisis when Hitler's «Final Solution» began. Ecclesiastical figures, mayors, presidents of unions, professors and many more including the most important, the people, the simple anonymous citizen, fought, with dangers to themselves and to their families, to save their Jewish neighbour and friend.

The factors that changes these bystanders into activists was indeed an internal value system which emphasised their commonality rather than their differences. They were human beings and they were Greeks. People, Jews and non-Jews gathered together in secret to do

something. They gathered in universities, in churches, hospitals, wherever they could in order to protect themselves as a nation of one. These efforts were taken by the multitude of «quiet heroes».

I would like to take a moment to speak of the special contribution made by the Greek Church. Archbishop Damaskinos, in making a historical Declaration, the only one in kind in the entire universe, co-signed by 29 representatives of the spiritual, scientific, commercial and artistic community of Greece, professed to the Occupying authorities:

«Today we are interested and deeply concerned with the fate of 60.000 of our fellow citizens, who are Jews. For long, we have lived together in slavery and in freedom and we have come to know their feelings, their brotherly attitude, their economic activity and what is even more important their irreproachable patriotism. True witness of this is the great number of victims offered without regret and without hesitation by the Greek Jewish community on the altar of duty when our country was in peril».

Furthermore, when the Nazi General Stroop threatened to shoot the Archbishop because of his Declaration, Damaskinos answered with pride: «Greek Bishops, general Stroop, are hanged, not shot. Please, respect this tradition...».

A similar stance was held by Metropolitans throughout Greece. The Church's institutions, as well as the human consciousness of our priests, is something that moves us and makes us especially proud. It is also a tradition which, I am pleased to say, continues and is recognised even today. In a letter from Sir Sigmund Sternberg of the Sternberg Centre for Judaism, to the London Times last April, he wrote:

«There is little anti-Semitism or racism in Greece, and Greek Orthodox leaders are receptive to the idea of more contact between the faiths, as indeed are others» (April 29, 1995)

Sadly, despite the good intentions and despite the heroic struggle Greece lost thousands of lives during World War II. Approximately 50.000 of them were Greek Jews alone who perished in concentration camps. 86% of this population was lost, making the Greek Jews one of the largest single communities of Europe to be annihilated. Lost lives is distressing

enough, but wars of hate make it even harder to comprehend or to accept. Following the liberation, even though their was still internal turmoil, the then Greek governments, which had a multitude of problems to face while trying to reassemble the country, they still took care to help the Jews who were returning from the concentration camps, the mountains of the Greek Resistance and their hideouts, by re-organizing their communities and individual lives.

The Greek state enacted pioneer laws for the organisations and reconstruction of Jewish organisations and the protections and return of abandoned properties to the victims of the Holocaust.

I would like to mention the following characteristic laws:

While the actual existence of the Greek state was in jeopardy following the war, the government passed the Compulsory Law 367 of 1945 regarding «reorganisation of the Jewish communities». Furthermore, the Royal Proclamation of March 1949, founded the Organisation of Relief and Restoration of the Israelites of Greece.

The act, however, that made Greece a pioneer in all of Europe was made for the destroyed Jews. Based on the Compulsory Law 846 of 1946, the Greek state abdicated its right to Jewish properties of those people who died during the Holocaust and left no inheritors or relatives, and instead gave it all to the Jewish community.

The Central Jewish Council's ceremony today, is an indication of their recognition and appreciation of what the Greek state has done. In this day and age, where any recognition of effort is rare, let alone to hear a «thank you», it is especially heart-warming. However, I must say that for me it is only self-evident that the Greek state behaved in the only manner any truly democratic nation could have. For this state, there are only Greek citizens. There is no other category. The official Greek position was born of the psychosynthesis of the Greek individual, who imbued with democratic principles, has always been opposed to racism and religious discrimination. Even today, the government for which I have the honour to represent, continues to uphold these same principles. For this reason, our unyielding efforts are to conform our laws with those of the United Nations and the

European Union, in areas of combating racism and defending human rights. The president of Thessaloniki's Jewish community said a bitter truth on May 5th 1995 at a Holocaust memorial service held at the Monastioton Synagogue in Thessaloniki. He said that the commemoration of the Holocaust was not something outmoded. Not only was it a time for remembering and honouring those who perished, but it was also a time to reflect and to compare what is happening in the world today with that of fifty years ago. He concluded that there was a «bitter feeling that no lesson was learned». We are also trying in this country to do whatever we can to bring about all the necessary preconditions for the creations of an open society towards different cultures. As such, we are promoting a multicultural education. We are reviewing school books and revising them so that discriminating assertions will be expunged. We are promoting a system based on critical and open thought processes. We are also pursuing a Balkan project where history books of the Balkans will be coordinated in such a way that inciting propaganda and biases will be eradicated. Indeed, in these last fifty years, while nothing can meet the level of atrocity as to that suffered by the European Jews, man is still capable of evil actions against man, and more tragically man continues to be barbarous and ruthless to other men. Discrimination and intolerance continue to exist through «hate-wars». Today, however, there is more hope than ever before because we understand better the nature and cause of this evil. Individuals, states and the international community know the face of the enemy, and to know one's enemy is to conquer him. We are closer to that victory than at any other time in history. There is still much to be done. But parents and schools are changing. The state is changing. We are aware. The international community works together, all in the hope that hate-war itself will be annihilated. But we must not forget, we must always remember, that the first step is from within ourselves. If we can stop separating ourselves as «them» and «us», then to paraphrase Hannah Senesh's words: when the night is dark, this would be a particularly bright glimmer of hope, and it would light the way for humanity.

Θα μπορούσατε να θαυμάσετε
τη συλλογή Γαϊτή,
ενώ περιμένετε στην ουρά...
αλλά στη EUROBANK
δεν υπάρχουν ουρές.

Γιατί εδώ, η ταχύτατη εξυπηρέτηση των πελατών και η εργονομία του χώρου δεν επιτρέπουν τη δημιουργία συνωστισμού. Και βέβαια αυτό δεν είναι το μοναδικό πλεονέκτημα του καταστήματος της Eurobank στην οδό Όθωνος 8, στην πλατεία Συντάγματος.

Αν δεν προσέφερε τις πιο πρωτοποριακές και αποδοτικές τραπεζικές υπηρεσίες, θα μπορούσε να είναι ένα μικρό μουσείο σύγχρονης τέχνης.

Γιατί τους χώρους του κοσμεί μια αυθεντική έκθεση έργων του Γιάννη Γαϊτή. Αλλιώς η διάδοση της τέχνης και η σύνδεσή της με την καθημερινή ζωή είναι ένας από τους σημαντικότερους πολιτιστικούς στόχους κάθε εξελιγμένης κοινωνίας. Είναι ο στόχος μιας Τράπεζας Αξιών, της Eurobank.

 EUROBANK
ΕΥΡΩΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Τράπεζα Αξιών